

Pocta osobnostem

Karel Engliš

Paměti

*Kdo sloužíš vlasti,
odměny nečekej*

MASARYKOVA UNIVERZITA
MASARYKŮV ÚSTAV A ARCHIV AV ČR

Pocta osobnostem

Dílo Karla Engliše 4

MUNI
PRESS

Henry

*Každý den vstanu k práci, jedinému svému potěšení,
za každý den děkuji, který jsem prožil ve zdraví.
Plánů už nedělám do budoucna, protože si nejsem jist,
že se jejich splnění dožiju. Můj časový obzor je velmi omezen.
A přece rád žiju.*

Karel Engliš

Paměti

*Kdo sloužíš vlasti,
odměny nečekej*

S e s t a v i l i

Martin Hlaváč

Pavel Lhota

František Plhoň

Vít Pokorný

Alena Mizerová

Jakub Kunert

Masarykova univerzita
Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i.
Brno–Praha 2022

Publikace vznikla za finanční podpory Moravskoslezského kraje.

Státní fond kultury ČR

Publikace vychází s finanční podporou Státního fondu kultury České republiky.

STRATEGIE AV21

Publikace vychází v rámci Strategie AV21: výzkumný program „Paměť v digitálním věku“.

Publikace vychází s podporou České národní banky.

Knihu recenzovali:

doc. JUDr. PhDr. Ilona Bažantová, CSc. (Právnická fakulta Univerzity Karlovy)

doc. Ing. Jiří Blažek, CSc. (Právnická fakulta Masarykovy univerzity)

© 2022 Dědicové Karla Engliše, Státní fond kultury ČR

© 2022 Masarykova univerzita

© 2022 Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i.

© 2022 Fotografie: Archivy rodiny Karla Engliše, České národní banky, Masarykovy univerzity, Národního muzea, Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR a Pavla Lhoty

© 2022 Design: Václav Mekyska, Lea Novotná a Radka Vyskočilová

ISBN 978-80-280-0113-1 (Masarykova univerzita. Brno)

ISBN 978-80-280-0114-8 (online ; pdf) (Masarykova univerzita. Brno)

ISBN 978-80-88304-92-0 (Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i. Praha)

ISBN 978-80-88304-97-5 (online ; pdf) (Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i. Praha)

<https://doi.org/10.5817/CZ.MUNI.M280-0114-2022>

Doplňky ke knize naleznete na <https://press.muni.cz/karel-englis>

Poděkování nakladatele

Nakladatelé knihy děkují za vstřícnost a poskytnutí souhlasu k otištění rukopisu a obrazové dokumentace rodině prof. JUDr. Karla Engliše, zvláště Ing. Jitce Englišové, Ing. Karlu Englišovi, Mgr. Barboře Horákové, paní Martě Kapsové, paní Markétě Koutkové, paní Karen Munro, panu Petru Otahalovi, MUDr. Františku Plhoňovi a paní Lucii Portman.

Díky laskavosti archivů rodiny Karla Engliše, České národní banky, Masarykovy univerzity, Národního muzea, Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR a pana Pavla Lhoty nalezne čtenář v knize reprodukce vzácných dokumentů. Státní fond kultury ČR udělením licence umožnil zveřejnění díla.

Poděkování náleží PhDr. Martinu Hlaváčovi, Ph.D., MUDr. Františku Plhoňovi, Pavlu Lhotovi, Mgr. Vítu Pokornému a PhDr. Jakubu Kunertovi za dohledání archivních podkladů, deskripci textů, odbornou redakci, tvorbu medailonků osobností, poznámek a výběr obrazového doprovodu. Martině Hovorkové za jazykovou úpravu, Radce Vyskočilové, Lei Novotné a Jiřímu Sedláčkovi za sazbu a přípravu tiskových podkladů a Václavu Mekyskovi za grafické řešení knihy. Za inspiraci k vydání knihy náleží dík PhDr. Luboši Velkovi, Ph.D., a Spolku přátel Karla Engliše.

Ediční řadu „Dílo Karla Engliše“ od počátku vydáváme ve spolupráci s Českou národní bankou. S velkým pochopením a pomocí jsme se setkali u Ing. Jiřího Rusnoka, jejího guvernéra v letech 2016–2022. Z archivní fondů banky nám PhDr. Jakub Kunert ochotně poskytoval reprodukce fotografií a dokumentů a významně se podílel na tvorbě doprovodných textů. Za to jim patří velký dík.

Vydání knihy by nebylo možné bez finanční podpory:

Paní Marty Kapsové, vnučky Karla Engliše

MUDr. Františka Plhoně, vnuka Karla Engliše

Mgr. Barbory Horákové, pravnučky Karla Engliše

Paní Lucie Portman, pravnučky Karla Engliše

Paní Radany Květové, neteře dcery Karla Engliše Věry Fürstové

Moravskoslezského kraje

Státního fondu kultury ČR

České národní banky

Masarykovy univerzity

Masarykova ústavu a Archivu AV ČR

Obsah

Jiří Blažek: Zsvěcené vzpomínání	11
I / Osobní vzpomínky až do konce první světové války	15
Dětství	15
Otec	16
Matka	18
Příbuzní	21
Bratři a sestra	22
Sestra Marie.	25
Sestra Anna.	27
Vzpomínky z předškolních let	28
Obecná škola	28
Učitelé	29
Spolužáci	32
Ostatní vzpomínky z té doby	34
„Kvartyry“ na nižším gymnasiu.	34
Opavské gymnasium koncem 19. století	45
Spolužáci	63
Vzpomínky z gymnasiálních let	64
Jak jsem bydlel v Praze na universitě	71
Jak jsem se živil v Praze a u Štěpánků	83
Studium	97
U hraběte Czernina v Mnichově	99
Sňatek	105
Pobyt ve Vídni 1908–1911	110
Profesorem na technice v Brně a technika v Brně počátkem XX. století	114
Regionálním politikem	130
Frenštát pod Radhoštěm	132
Poslancem Moravského zemského sněmu	137
Z moravské zemské školní rady 1913	141
Za války	148
Obrazová část	154

II / Do konce druhé světové války	185
Mezi Brnem a Prahou	185
Věda o politice	195
Audience a nástrahy	202
Založení Masarykovy university	207
Pouť za universitou a na katedře	215
V národní bance	223
„Zlatá“ rada	244
Z pravdivé teorie dobrá praxe	248
Úvod	248
Důvod mezinárodní směny	249
Soustava hospodářských čísel	251
Cenová teorie	252
Peněžní teorie	254
Teorie státního hospodářství	255
Zahraníční úvěry	257
Hospodářská teorie a hospodářská politika	258
Pouť za vědou	259
Předmluva druhá ke knize „Velká logika“	261
Problémy a lidé	265
Tomáš Baťa	265
Dr. Karel Kramář	272
Karel Loevenstein	278
Vzpomínky na T. G. Masaryka	282
Souběžná cesta životem (Sonntágův hrad)	301
Antonín Švehla	303
František Weyr	314
Bílý opat (Metoděj Jan Zavoral)	329
Vzpomínky z ministerské rady	332
Obrazová část	350
III / Byl jsem rektorem University Karlovy	403
Úvod	403
Kandidatura	403
Před volbou. V komisi pro jubilejní oslavy, předběžná činnost v komisi	405
Bezprostředně před volbou	406
Volba	407
Moravská svačina	409
Po volbě	409
Rektorem Karlovy university	409
Karolinská komise	410
Komise pro jubilejní oslavy 600. výročí založení UK	413

Rektorská rada	416
Kodex	416
Do víru událostí politických, kulturních a společenských.	417
Domácí slavnosti	421
Slavnostní instalace rektora UK	422
Ustavení pedagogické fakulty a řešení problémů	424
Hradecká universita – souvisí s UK.	424
Akademické spolky a rektorát.	425
Dary pro Universitu Karlovu	427
Odchod z rektorátu	429
Obrazová část	434
IV / Vyhnanství v Hrabyni	455
Odchod z Prahy	455
Zápisky z poslední štace v Hrabyni	465
56 let po matuře	470
O mém stáří	473
Jsem stár – mnoho pamatuji	473
Mnoho současníků mne předešlo	475
Jak se změnil vztah k okolí	477
Tělesný stav a mentalita stáří.	481
Myšlení	484
Rozlišení nemoci a stáří	486
Stál ten život za to?	486
Kultura a stáří	488
Osmdesátiny	490
Pohled do minulosti.	490
Přítomnost a svátek. Gratulanti	496
Budoucnost	500
Obrazová část	503
V / Přílohy	521
Roky Englišova života a ohlasy na jeho dílo	522
Osudy rodinných příslušníků Karla Engliše	524
Medailonky osobností	527
Ediční poznámka.	576
O sestavovateli a autorech doprovodných textů	578
Obrazová část	579

Zasvěcené vzpomínání

Milí čtenáři,

dostává se Vám do ruky již třetí, nejrozsáhlejší kniha vzpomínek jedné z nejvýznamnějších osobností první republiky – prof. JUDr. Karla Engliše. Jejich mimořádnost spočívá v tom, že je psal člověk, který byl od vzniku republiky více než dvacet let součástí politické a hospodářské elity tehdejší společnosti, měl blízký vztah k prezidentu T. G. Masarykovi, stýkal se s mnohými představiteli československého byznysu.

Tento tvůrce hospodářské politiky Československa byl často povoláván všemi stranami do vlády do funkce ministra financí jako nezpochybnitelná odborná autorita na měnovou a finanční problematiku. Jeho účast ve vládě byla vyžadována, často na přání prezidenta T. G. Masaryka, když se republika ocitala ve složité ekonomické situaci.

Působení ve vrcholných vládních funkcích bral jako službu vlasti. Bytostným prostředím mu však byla vysoká škola. Postupně působil na třech nejvýznamnějších vysokoškolských institucích, osobně nejbližší mu byla Masarykova univerzita v Brně, kterou podporoval i v dobách, kdy ho vládní povinnosti vázaly v Praze. Svoji duchovní spřízněnost s vysokoškolským prostředím prokazoval autorstvím mnoha odborných publikací, článků, polemik a přednášek.

Za všechny ty desítky publikací bych chtěl vzpomenout alespoň jednu, která svojí hloubkou, strukturou a rozsahem dělá z Engliše vpravdě renesanční osobnost – „Velkou logiku“. Dílo, na kterém Engliš pracoval celou válku, mělo neobyčejně pohnuté osudy. V kompletním rozsahu jej vydalo až Nakladatelství MuniPress v provedení faksimile Englišem editovaných strojopisů a po 70 letech od napsání ji tak zpřístupnilo odborné i laické veřejnosti.

Z písemných památek, které zanechal, mně osobně nejbližší jsou jeho vzpomínky. Jsou mimořádně cenné tím, že podávají nezkrácený obraz významných osobností a událostí první republiky z pohledu člověka, který byl „u toho“. Vzpomínky jsou výpovědí i o Karlu Englišovi samotném. Z jeho řádků dýchá člověčenství, pohled empatického člověka, laskavého a shovívavého humoru.

V této souvislosti bych chtěl připomenout, že na tyto rukopisné vzpomínky po dlouhá desetiletí sedal prach archivů a teprve nyní, díky iniciativě Nakladatelství MuniPress, poprvé vycházejí.

Nad stránkami vzpomínek se vynořuje jejich autor jako osobnost pevných morálních zásad. Hodnoty, které Engliš zastával, jsou v mnoha ohledech i dnes nedostižným ideálem.

Snad nejdůležitější hodnotou byla Englišem často zdůrazňovaná odbornost. Engliš, stejně jako Masaryk, neměl rád polovzdělanost, hojně rozšířenou v české společnosti. V jeho pojetí odbornost znamenala nejen formálně absolvované vysokoškolské vzdělání právního směru, ale vzdělání prohloubené o znalosti z národního hospodářství a statistiky. První zaměstnání v Zemském statistickém úřadě a tříleté působení na ministerstvu obchodu ve Vídni bylo vynikající průpravou pro jeho pozdější působení v ministerských funkcích.

Englišem předkládané návrhy do vlády byly nejen precizně teoreticky zdůvodněny, ale rovněž podepřeny statisticky ověřenými národohospodářskými realitami. Několikanásobný předseda vlády Antonín Švehla o Englišovi pochvalně prohlásil: „Večer jsem mu naznačil problém a ráno mně přinesl hned tři řešení, a všechna správná.“

Odborný přístup byl pro něj jediným kritériem pro řešení národohospodářských a finančních problémů. Jakékoliv jiné vlivy odmítal, zvláště pokud byly diktovány ideologickými či úzce stranickými zájmy. Bylo mu cizí vypjaté stranictví, odmítal nadřazení stranických zájmů zájmům odborným. To byl také hlavní důvod, proč vystoupil z Národní demokracie – strany, již byl po dlouhá léta členem. Do budoucna vystupoval již jen jako nezávislý odborník. Svým přístupem se shodoval s prezidentem Masarykem.

Engliš nebyl pouhý teoretik, který by si neuvědomoval, jaké dopady mají jeho hospodářskopolitická rozhodnutí rozpočtového nebo měnového charakteru. Měl velmi dobrý vztah k představitelům československého průmyslu, a tak si mohl přímo ověřit dopady vládní hospodářské politiky. To však neznamenalo, že by „podléhal vlivu velkého kapitálu“, jak o něm někdy psal dobový tisk. Dokázal být tvrdým oponentem i obhájcem vládních rozhodnutí.

Snad nejvíc obdivuji Englišovu potřebu publikovat. Přes velké časové zaneprázdnění ve vysokých vládních funkcích byl autorsky velice činný. Napsal desítky odborných publikací, stovky článků, ve kterých hodnotil, vysvětloval, obhajoval či kritizoval rozhodnutí vlády, parlamentu, prezidenta či svoje vlastní. Publikování mu umožňovalo si věci noeticky ujasnit a logicky utřídit. To dávalo jeho postojům a rozhodnutím hlubší smysl a myšlenkový řád.

Nesporně obdivuhodná a ojedinělá byla Englišova mravní integrita. Když byl přesvědčen o své pravdě, neochvějně ji hájil, i za cenu osobních obětí. Často své názory obhajoval proti odlišným většinovým názorům svých ideových odpůrců a kritiků. V tomto si rozuměli s T. G. Masarykem.

Těchto pár vět je jen malé připomenutí duchovního odkazu této výjimečné osobnosti naší historie. Chci popřát všem čtenářům příjemné chvíle strávené četbou nevšedních Englišových vzpomínek.

Jiří Blažek

Karel Engliš
Paměti **I**

Osobní vzpomínky až do konce první světové války představují podle autorových slov součást osobních vzpomínek z rodinné kroniky. Skládají se ze dvou souborů z životopisu věnovaného synovi, který končí kolem roku 1918, a z části *Drobných vzpomínek*. Z různých zmínek se dá dovodit, že text vznikl na ploše čtyř desetiletí, a to od poloviny 20. let, kdy Karel Engliš v Praze a v Brně zastával nejvyšší akademické i politické funkce, do začátku 60. let, kdy žil téměř bez prostředků jako nežádoucí osoba ve vyhnanství ve své rodné Hrabyni.¹

Značné časové rozpětí, v němž se *Osobní vzpomínky* rodily, ale také dobové okolnosti, které autorovi neumožňovaly čerpat z památek a písemností, pro jejichž uložení byl byt v Hrabyni příliš malý, a jež vedly ke skrývání různých osobních předmětů a dokumentů, se pravděpodobně promítly do struktury či obsahu *Osobních vzpomínek* a nelze vyloučit, že zkomplikovaly jejich finální redakci.

Zachováváme proto specifika, jež by při redakčním zpracování rukopisu za autorova života byla patrně odstraněna. Mezi ně patří např. opakování, resp. variování některých příhod nebo jistá stylistická či formulační neobratnost, s níž se v *Osobních vzpomínkách* můžeme místy setkat a kterou je nutno chápat ve výše naznačeném kontextu.

V zájmu autenticity zachováváme rovněž autorovy poznámky o počasí z poloviny 50. let, díky nimž lze některé pasáže na den přesně datovat. Tyto poznámky navíc poskytují informace o každodenním životě či zdravotním stavu autora, o intenzitě, se kterou se v daném období věnoval psaní, o tempu psaní i o pořadí, v jakém jednotlivé kapitoly a odstavce vznikaly.

Na některých místech se objevují narážky na Englišovu knihu humorných vzpomínek, kterou autor nazval *Příhody a anekdoty*. *Příhody a anekdoty* vyšly zásluhou Nakladatelství Masarykovy univerzity Munipress spolu s dalšími vzpomínkovými texty humorného ladění v roce 2021 v publikaci *Tož poslouchejte, jak jsme budovali republiku*. Pořadí vydání je tedy oproti tomu, jež Karel Engliš zmiňuje v *Osobních vzpomínkách*, opačné.

Osobní vzpomínky jsou aktuálně uloženy v Archivu Národního muzea (fond K. Engliš, k. 89). Přinejmenším část osobních dokumentů a nepublikovaných rukopisů, k nimž autor v textu odkazuje, se zachovala. Některé se nacházejí v rodinných archivech a část z nich byla nalezena krátce před uzavěrkou této knihy.

¹ Uvedme namátkou alespoň pár zmínek pro ilustraci: „Tyto zápisky začínám ve svém 45. roce života.“ – „Hýbner se stal v Ostravě advokátem a žije dodnes (v r. 1954).“ – „Žije dosud na pensí v Praze (1955).“ – „Syn zdědil po otci advokátní kancelář, dcera Helenka se vdala za šlechtice Baselyho, který jí celé věno promrhal a vede nyní (1960) bridgeroom se svým synem.“ (Pozn. red.)

Osobní vzpomínky až do konce první světové války

Milý synu. Tyto zápisky začínám ve svém 45. roce života. Píšu tedy jen o tom, co si pamatuji, a tak, jak se na to nyní zrale dívám. Píšu jen pro Tebe, abys mohl se mnou hovořit, až mne nebude, aby ses učil z mých chyb, plně jim porozuměl, až sám dosáhneš mého věku. Myslím, že nebudu již dlouho živ. Spěchám, abych dokončil své vědecké dílo vydáním učebnice, a spěchám, abych napsal ještě tyto vzpomínky, které budou pro Tebe součástí rodinné kroniky². Píšu tyto vzpomínky s hlubokým pohnutím, poněvadž vidím mihati se před sebou obrazy svého celého minulého života, který mně uběhl jako sen, tak jak to říkávala moje maminka. K těmto zápiskům jsou přiloženy všechny památné listiny, které tvoří součást zápisků.³

Tento životopis jsem psal dříve nežli kroniku rodu, aniž jsem věděl, že ještě nějakou kroniku budu psát. Proto jsem ve svém životopisu psal o předcích a příbuzných, o nichž se jedná také v kronice. Toto jsem psal popaměti a také podle nedostatečných pramenů. Pokud jsou data v životopise v rozporu s daty v kronice, platí data v kronice.

Dětství

Můj křestní list mně praví, že jsem se narodil 17. srpna 1880. Otec byl Antonín Engliš, řezník v Hrabyni, syn Karla Engliše, hostinského v Suchých Lazcích⁴, a jeho manželky Mariany, rozené Lexové. Matka byla Marie, dcera Josefa Koukola (podle jednoho křestního listu finančního strážníka v Opavě, podle druhého zámečníka ve Štítině⁵) a jeho manželky, rozené Hanušové, z Kateřinek⁶. Kmotrem byl Antonín Engliš, farář v Hodslavicích, můj nevlastní bratr, a Konstancie Englišová, jeho hospodyně, má nevlastní sestra. Dali mi jméno na křtu Karel Vincenc.

² ENGLIŠ, Karel. *Rodinná kronika*. Praha, 1943–1944. Strojopis se nachází v majetku rodiny potomků Karla Engliše. Text pojednává o historii rodiny Karla Engliše. (Pozn. red.)

³ Jedná se o rodné listy, úmrtní listy, vysvědčení, jmenovací dekrety atd. Tyto listiny byly nalezeny v Englišově pražské vile těsně před uzávěrkou tohoto vydání. (Pozn. red.)

⁴ Dříve samostatná obec nedaleko Opavy, dnes její městská část. (Pozn. red.)

⁵ Obec se nachází 8 km západně od Opavy. (Pozn. red.)

⁶ Dnes jsou Kateřinky součástí statutárního města Opavy. (Pozn. red.)

Otec

O svém otci vím poměrně málo. Podle domovského listu z roku 1863 se narodil roku 1818 v Suchých Lazcích. V domovském listu se praví, že byl střední postavy, blond vlasů a šedivých očí. Jak já jsem ho znal, měl tmavé vlasy a velmi málo prokvetlé, byl bezvousý a měl modré oči, lépe modré oko, poněvadž byl na levé oko slepý. V dětství, když štípal louče⁷ (štípy) na svícení, vyrazil si jedno oko. Byl to člověk nadmíru dobrý, ale velmi unáhlený. Vyučil se řeznictví a roku 1836 dostal výuční list a roku 1840 mistrovský list od společenstva v Opavě. Zakoupil si v Hrabyni občanský dům č. 77 a oženil se roku 1841 poprvé s Konstancií, rozenou Ziakovou (Žákovou). Její otec byl soukeníkem a strýc viceděkanem a farářem v Litultovicích, prý též spisovatelem. Z tohoto manželství se narodilo sedm dětí – Ferdinand, Antonín, Marie (zemřela při porodu), Bedřich, Julius, Konstancie, Marie.

Podruhé se oženil roku 1867 s mou vlastní matkou, narozenou 4. 9. 1842 a zemřevší 21. 4. 1908. Z tohoto manželství se narodily tři děti: Marie – 4. 11. 1868, Anna – 8. 7. 1877 a já 17. 8. 1880. Otec zemřel na svatého Štěpána, tedy 26. 12. 1896, jako osmdesátiletý stařec. Podle oddacího listu z roku 1863 byl otec při první svatbě, tedy v roce 1841, stár 24 let, narodil se tedy nikoli v roce 1818 (podle křestního listu), nýbrž v roce 1817, jak nám dětem vždy říkával. Jeho první manželka měla tenkrát 28 roků, tedy o čtyři roky byla starší. Žil s ní 26 let, umřela totiž 25. 10. 1866. Otec nám vykládal, že v teskných nocích po její smrti, když uvažoval o novém sňatku, se mu při plném vědomí za hořícího světla zjevila a řekla, že z určité svatby, na kterou myslel, nebude nic. Podruhé se otec ženil v padesátém roce svého života a druhá manželka, má matka, měla 25 let, přežila jej o 12 let.

Narodil jsem se, když bylo mému otci 63 let, byl už tedy starcem. Pamatuji si z dětství, že provozoval ještě řemeslo, byl hubený, ale velmi silný. Přikoupil trochu polí a v roce 1888 zanechal řemesla. Vždy mluvil o tom, že se už nedočká, až budu samostatným („Já už pod tvůj stůl nohy strkat nebudu.“ „Mlady může, stary muší.“). Měl dlouhý řasnatý šedivý plášť se širokým límcem a červenou podšívkou a chodil v něm na cesty. Otec byl přísný, ale nikdy mne nebil, jeho domluvy mne trápily více nežli rány. Jemu děkuji, že mne dal na studia. Chtěl dát všechny děti studovat. Bylo už tenkrát velmi zle. Dům a pole dal dětem z prvního manželství, ale užíval jich ještě, řemeslo přestal provozovat a doma byla bída. Otec nikdy nepil alkohol, jen o žních pivo s vajíčkem. Kouřil dýmku až do smrti, jako student jsem mu nosil jako dárek tabák, když už nevydělával. Vykládal nám, jak chodil pěšky po jarmarcích daleko pro dobytek, až do Těšína a do Příboru. V roce 1866 byla cholera a on kdesi daleko od domu onemocněl na cholera. Tak prý ho celého zakopali do hnojiště a dali mu pít kořalku s česnekem a tak se zachránil. Před smrtí byl nemocen asi půl roku. Lehnul si na jetelínu a nastudil se. Pak měl ránu na noze a ta se nehojila. Den před Štědrým večerem jsem přijel z Opavy domů, hned mi dal požeňání, ale stále usínal. Byly to smutné Vánoce. Zemřel ve dvě hodiny odpoledne na svatého Štěpána. Před smrtí pravil mamince, že má ze mne radost, že už se sám živím. Zesnul klidně, všichni jsme stáli smutni kolem jeho lože.

⁷ Louč je tříška dřeva na svícení. (Pozn. red.)

Když jsem byl zcela malý hošík, nosil mne na ramenech rozkročmo (držel jsem se jeho vlasů) a on mně vždy zpíval tuto písničku:

*1. Když Panna Maria
po světě chodila,
svojeho synečka
v životě nosila.*

*2. Přišlať ona, prišla
do jednoho města,
do jednoho města,
kde ju vedla cesta.*

*3. Přišlať ona, prišla
do jedné uličky,
do jedné uličky
mezi kováříčky.*

*4. Kováři, můj milý,
co to pořád kuješ,
co to pořád kuješ,
ani nenocuješ.*

*5. Já kuju, já kuju
tři hřeby veliký,
jimiž má Kristus Pán
být na kříž přibitý.*

Otec byl zbožný. Chodil ročně na velikonoční zpověď, v neděli ráno se doma modlil nahlas z modlitební knížky, kterou mám schovanou. Rád jsem se v ní díval na obrázky znázorňující srdce člověka hříšného se symboly různých hříchů a člověka, který činí pokání a vrací se k Bohu. Byl členem místní školní rady v šedesátých letech, mám o tom fotografii. Některé další vzpomínky budou uvedeny při postupném líčení mého života.

Můj děd Karel Engliš se narodil, soudě podle propouštěcího listu z vojny, roku 1783. Z vojny byl propuštěn roku 1810 a oddán byl s vdovou Hruškovou, hostinskou v Suchých Lazcích, rozenou [Lexovou,] dcerou Pavla Lexy v Mokřých Lazcích. Zemřel 22. září 1843. Měl čtyři děti – Kateřinu, narozenou 21. března 1814, Kašpara, 3. ledna 1816, Antonína, mého otce, 20. května 1818 (zemřel 26. prosince 1896), a Vavřince, 7. srpna 1820 (zemřel 27. dubna 1823).

Můj praděd byl František Engliš ze Suchých Lazců⁸ č. 17. Narodil se kolem roku 1754, zemřel 26. října 1822 v Suchých Lazcích. Jeho manželka se jmenovala Veronika. Více mi není známo, poněvadž matrika v Komárově dále do minulosti nesáhá.

To se nyní změnilo. Našel jsem své předky do r. 1626 a vypracoval kroniku rodu, která předchází těmto vzpomínkám.⁹

Matka

Moje matka Marie byla rozená Koukolová, narodila se roku 1841 (podle pracovní knížky) v Opavě jako dcera Josefa Koukola, finančního strážníka, a jeho ženy Terezie, rozené Hanušové, z Kateřinek u Opavy. Dědeček byl rozený v Čáslavi v Čechách. Bylo více dětí, pamatuji se na strýce Rudolfa, který byl v Hrabyni provazníkem a měl za ženu křtěnou židovku z Vídně. Moje maminka jí byla při křtu za kmotru. Nosila brýle s hrozně velikými okuláry. Pomáhal jsem strýci v zahradě točit při výrobě provazů. Bydlel skoro naproti. Pamatuji se na tetu Alžbětu, která byla provdána za sládku Müllera ve Štítině u Opavy. Jeden strýc žil ve Vídni a jen jednou přijel do Hrabyně na návštěvu. Dědečka ani babičku jsem neznal. Na Štítině žila nevlastní sestra maminky, teta Tonka, která bydlela dále v domku, z něhož se maminka vdala, a měla též obchůdek, kde byla maminka, když jí otec poznal. Provdala se za krejčího Kostřicu, který záhy zemřel. Měli syna Medarda. Zemřela více jak osmdesátiletá. Po Müllerové, už dávno zemřelé, zůstalo více dětí. Strýc Adolf děti neměl, o vídeňském strýci nevím ničeho.

Maminka podle vypravování měla tvrdé mládí. Jak se dědeček dostal na Štítinu, nevím. Maminka nám vyprávěla, že když se stavěla železnice ze Svinova do Opavy, pracovala jako děvčátko „na štrece“¹⁰ a že tenkrát byl hrozný hlad a drahota. Doma měli bídu. Má matka už v 15 letech musila do služby. Od 1. ledna 1856 sloužila u Lamicha v Kylešovicích¹¹, sloužila tam plná tři léta. Roku 1913 přijel do Hrabyně s dvěma dcerami a synem syn tohoto Lamicha jako profesor a carský rada z Petrohradu. Na maminku ještě vzpomínal. Ve válce zemřel. Pak sloužila v Opavě u hlavního celního výběrčího, nějakého Meisnera, dva roky a od 3. ledna 1860 na poště v Deštném (Dorftheschen)¹² ve Slezsku do konce roku.

Když si brala má matka otce, který byl vdovcem, žily z prvního jeho manželství už jen tři děti, a to Antonín, jemuž bylo 22 let, Julius, jemuž bylo 16, a Konstancie, jíž bylo 15 let. Bylo to právě po válce rakousko-pruské v roce 1866.¹³ V Hrabyni i ve Štítině bylo moc pruského vojska. Dělal se však dobré obchody. Hned rok nato (1868) se narodila má nejstarší sestra Marie, za devět let (1877) sestra Anna a roku 1880 konečně jsem se narodil

⁸ Zde i jinde v rukopisu používá autor gramaticky nesprávnou variantu „ze Suchých / z Mokřých Lazec“, kterou opravujeme. (Pozn. red.)

⁹ Tuto pasáž Karel Engliš patrně dopsal během druhé světové války, kdy se kvůli povinnosti doložit původ začal zabývat hlubší historií své rodiny. (Pozn. red.)

¹⁰ Na železniční trati. (Pozn. red.)

¹¹ Dnes je tato obec součástí Opavy. (Pozn. red.)

¹² Dnes část obce Jakartovice. (Pozn. red.)

¹³ Míněno patrně v tom smyslu, že se to stalo krátce po prusko-rakouské válce, která se odehrála v roce 1866. Svatba rodičů Karla Engliše se ovšem podle jiných zmínek v textu konala v roce následujícím. (Pozn. red.)

jako nejmladší syn. Mé vzpomínky na matku jsou živější a bohatší nežli na otce, možná též proto, že ho o 12 let přežila. Byla postavy malé, tmavohnědých dobrých a chytrých očí, tmavohnědých vlasů, a i v době smrti je měla jen málo prokvetlé. Zuby měla zdravé a překrásné, v 50. roce jí ještě žádný vpředu nescházel. Říkala, že má zuby jak „pačerky“ (růžence). Byla sice malá, ale silná a zdravá. Pamatuji si, že byla jen jednou (mimo před smrtí) těžce nemocná, když mně bylo asi 9 let. Bylo to v zimě. Maminka měla krvácení, když bylo nejhůře, byli jsme vzhůru všichni celou noc a plakali jsme. V pokoji byl ve vanách led a voda, maminka byla velmi bledá. Ráno přijel z Opavy doktor Roth a maminku operoval, ale předtím se dala maminka zaopatřit. Zaopatřoval ji pan farář Böhm a při tom ji odprosil za to, co nám udělal, když mne vyhodil z ministrantství.

Během operace mne poslali se sestrou Hankou¹⁴ do kostela. Modlili jsme se a já jsem slíbil, že budu knězem, jestli se maminka uzdraví. Tento dětský slib jsem nedodržel. Když jsme přišli z kostela, bylo už lépe a maminka se uzdravila, žila pak ještě skoro 20 let. Před smrtí trpěla zádachou a zemřela na zápal plic (slabé srdce). Přijel jsem na Velikonoce (1908) z Prahy domů. Maminka už byla zaopatřena, ale ještě čilá. Posedávala ještě ve fotelu¹⁵. Věděla, že umře. Poslali si pro starou „hrnčířku“, sousedku, odprosila ji a rozloučila se s ní. Mně dávala ještě různé rady. Takové, že na spáleninu je nejlepší masnota, zejména zajecí sádlo, abych prý to věděl pro děti. V neděli ztratila vědomí. Rychle jsem běžel k doktoru Dohnálkovi a ten mi dal stříkačku na injekce a kafr¹⁶. Dal jsem sám mamince injekci. Zabořilo ji to, otevřela oči, podívala se na mne bolestně, a proto jsem stříkačku zahodil a už jsem jí nedával injekci. Nějaký čas po injekci se probudila, bylo krásně, hleděla do slunka a na nás. Nic nemluvila, jen „vzduch“, „vzduch“. Znovu usnula. Bděli jsme se sestrou střídavě u ní, až v úterý odpoledne se pohnula. Zavolal jsem sestru, která ve dvoře poklízela. Sestra přišla, matka obrátila oči v sloup a zhasla. Ve chvíli její smrti jsem myslel na modlitbu, kterou se vždy modlívala s námi o půstu při růženci.

Už ji neumím, ale vím, že to byla modlitba k svaté Barboře a že se v této modlitbě popisoval akt smrti, její úzkost, smrtelný pot a hrůza. Venku byl krásný jarní den v druhé polovině dubna. Venku veselo, život, jásot, jako by mi nebyla umřela matka. Na pomník jsem jí dal napsat, co říkávala: „Život člověka jest jako sen.“ A k tomu jsem doplnil: „Hrob jest učitelem času, ale nikoli mezníkem lásky.“ Zemřela dne 21. dubna 1908, kdy měla [moje] dcera Vlasta pouhý rok. (Týž den roku 1941 se narodil vnuk Karel Engliš, syn mého syna.) Miloval jsem svou matku nesmírně. Nebylo dne v mém životě, abych nebyl na ni vzpomínal, ve sněmu i v ministerské radě jsem říkával: „Moje maminka povídala...“¹⁷ Byl to především vzácný charakter. Dobrá, obětavá až k smrti. Byla veselá, ale nikdy rozpustilá. Nikdy jsem ji neviděl bouřlivě se zlobit ani naříkat ani se smát rozpustile. I smrt své nejstarší dcery snesla s proudem slz mlčky. Byla to ohromná hloubka duše. Byla nesmírně inteligentní. Velmi mnoho četla, znala dějepis i zeměpis, po nocích četla a vzdělávala se. Svou životní

¹⁴ Jde o sestru Annu, Karel Engliš ji označuje jako Annu i jako Hanku. (Pozn. red.)

¹⁵ Křeslu se slangově říkalo fotel (z fr. *fauteuil*). (Pozn. red.)

¹⁶ Silně vonící sloučenina z řady terpenů, získávaná původně ze dřeva stromu kaštanovníku a využívaná mimo jiné v lékařství, dříve se kafr podával jako analgetikum. (Pozn. red.)

¹⁷ Karel Engliš své matce věnoval i novinový článek nazvaný Moje maminka povídala či Moje maminka říkala. Dříve se nacházel v pozůstalosti rodiny, do uzávěrky tohoto vydání se jej nepodařilo dohledat. (Pozn. red.)

moudrost měla zhuštěnou v příslovích. Mimo známá přísloví pamatuji se na některá její. O jídle říkávala: „Jez do polosyta, pij do polopita, na plno ti vyjdu léta.“ „Něsmíš pusince věřit, musíš k ní přiměřit.“ „Něnucaj ho, kyž něchce.“¹⁸ O zlých lidech: „Nedělej zlému člověkovi nic dobrého a nemáš od něho k očekávání nic zlého.“ „Svět je pes.“ „Čiň čertu dobře a peklem se ti odvděčí.“ „Nemůžeš nepříteli udělati nic horšího, než když mu uděláš něco dobrého.“ Z jiných jsem si pamatoval: „Cítí bolest jako ty, nedělej mu trampoty.“ „Lacné maso psi žerou.“ „Strach se rovná smrti.“ „Kdo strachem umírá, temu bzdinum (pšoukem) vyzvaňajů.“ „Každému kusek hraju.“ „Jsme zde dnes a zítra kdes.“ „Nahoře huj a dole fuj.“ „Co štiskala našťiskal (našetřil), to vyskala rozvyskal (rozmrhal).“ „Spíš uživí jedna matka sedm dětí nežli sedm dětí jednu matku.“ „Než co provedeš, prospí se.“ „Sazaj vlka na barana, když vlk něchce.“ „Ta dobrovolná chudoba je ta najhorša.“¹⁹ „Zlé zlým zahaňajů.“ „Bez chuti ani provazka něukrutí.“ „Raz (jednou) budě zly.“ „Prosít a dať je trochu moc.“ „Nikda něbylo tak zle, aby nemohlo být horší.“ „Hlad je zly.“ „Žádná hromádka nění tak velká, aby se nepřišlo na dno, když se z ní pořád běře.“ „Ne z lásky k Bohu, ale ze samého strachu pokání činí.“ „Na všecko nědobereš.“ „Manžele se znají, až spolu snědí metrický cent soli.“ „Každé hrabě k sobě hrabu.“ „Ranní dešť – staré baby taněc.“

Každému pomohla, ale nepěstovala žádných intimních styků, žila pro sebe. Volali ji všude na pomoc, když „bečkovalo“ (nadouvalo) krávu. Neznala besedování. V létě šla v neděli odpoledne nejraději do přírody a brala mne s sebou, chodila majíc ruce dozadu založené a v hrsti „dobrou mysl“ (druh veliké materiďoušky). V zimě četla. Měla veliký Život Ježíše Krista²⁰, který měla po jedné staré ženě (o ní se ještě zmíním). Nejvíce milovala ráno a naučila mne tomu, že jsem po celý život ráno vstával a pracoval.

Matka byla neobyčejně zbožná. Denně ráno a večer se modlila, v neděli chodila na ranní. V době postu (40 dní před Velikonocemi) jsme se denně doma modlili růženec. O prázdninách mne denně budila do kostela, pokud jsem byl doma, ráno na roráty (mše před Vánoce – měsíc). Vždy mne napomínala, abych mluvil pravdu, nekradl a zůstal dobrým katolíkem. To bylo příčinou, že i když jsem nezůstal dobrým katolíkem, že jsem z církve nevystoupil. Chtěla, abych byl knězem, ale nikdy mne k tomu nenutila.

Matka byla velmi pracovitá, a když byl otec dlouho nemocen, sama porážela dobytek a provozovala zaň řemeslo řeznické. Pro její bystrost rádi s ní hovořivali vzdělanci. Dr. Mlčoch, advokát a můj poručník z Opavy, s ní hovořil celé hodiny. Těž arcivévoda Arnošt, který v Hrabyni býval v létě na zámku, se u nás zastavil a s matkou se bavil.

Byla to jedna z převzácných žen, nezapomenutelná. Když jsem četl Babičku od Boženy Němcové, byl [jsem] dojat podobností babičky s mou matkou. Byla dobrou Češkou, ač chodila do německých škol (jiných ve Slezsku něbylo), a ráda mně připomínala, že dědeček byl Čech z Čáslavi. Ostatní vzpomínky uvedu až v časovém postupu.

¹⁸ Srv. ENGLIŠ, Karel. Jak byl „kocur“ (kocour) na „halečkach“ (knedlicích). In: *Tož poslouchajte, jak jsme budovali republiku*. Brno: Masarykova univerzita, 2021, s. 11. ISBN 978-80-210-9867-1. Dále jen *Tož poslouchajte...* (Pozn. red.)

¹⁹ Srv. ENGLIŠ, Karel. Rozpravy s dr. Schachtem. Tamtéž, s. 85. (Pozn. red.)

²⁰ Knihu, o které se Karel Engliš zmiňuje, se nepodařilo dohledat. (Pozn. red.)

Příbuzní

Z otcovy strany jsem znal jen dva strýce, o třetím, Kašparovi, jsem jen slyšel. Tento (vlastní bratr otcův) strýc Kašpar měl též v nájmu panskou, nyní Vaškovu²¹ hospodu v Hrabyni. Když zemřel (někde daleko od Hrabyně), prý – jak nám otec vykládal – se strhnul u nás doma takový hluk, jako kdyby někdo „shodil dížu z hůry“ (díže je dřevěná nádoba na mísení těsta na chléb, hůra je půda). Myslím si, že to byl otcův bratr. Bratranec byl strýc Vincenc Engliš v Suchých Lazcích. Když jsem byl malý hoch (v obecné škole), chodili jsme ho tam navštěvovat. Byl trudnomyslný. Nikdy jsem ho neslyšel mluvit, měl dlouhé tmavé, trochu prokvetlé vousy, byl bledý a měl vždy na hlavě čepici. Když zemřel, byl jsem na jeho pohřbu s otcem.

Na pohřeb přijel též třetí strýc Rudolf Engliš (otcův bratranec), který byl krajským presidentem soudu v Chebu. Byl to vysoký muž se šedou dlouhou bradou. Otec čekal, že strýc Vincenc zanechá hospodu v Suchých Lazcích, která patřila odedávna mým předkům, sestře Marii. Tak prý už to bylo zapsáno v testamentu. Pak se ukázalo, že toto ustanovení bylo přeškrtnuto a že strýc odkázal v pomatenosti hospodu nějakému Luskovi ze Suchých Lazců. Otec chtěl, aby strýc Rudolf testament zrušil, ale ten prohlásil, že mu je bratrova vůle svatá. Po strýci Vincenci, který byl kdysi hospodářským správcem v Polsku a tam se oženil s nějakou Polkou, zbyla vdova Josefína²², o níž nic podrobného nevím. Víím jen, že jí strýc odkázal v závěti značnější obnos, jak napsal, „k dalšímu rozmrhání“. Nechal jí též užívání svého statku v Suchých Lazcích, který po její smrti též připadne Luskovým. Chodil jsem navštěvovat tuto tetu jako gymnasista, zejména vždy na sv. Josefa jsem jí chodil blahopřát. Dala mi pokaždé zlatku²³ a po zavedení korunové měny už jen korunu.²⁴ Mluvil jsem s ní německy, jak to šlo. Měla v pokojíčku neobvyčejně čisto, květiny za oknem, záclony tlumily slunce, zkrátka útulně. Hostila mne vždy čajem s pomerančem. Měla mne ráda a psala mně i do Prahy na universitu.

O pouti jsme jí nosili koláče z Hrabyně. Jednou jsem tam byl po smrti strýce a po smrti bratra kněze Antonína s bratrem Juliem a ten na ní vyžebal po strýcovi zlatý řetěz a prsten se zeleným kamenem. Styděl jsem se za to, že žebal. Teta měla hrozné neuralgické bolesti a stále strašně vzdychala. Hodiny u ní trvaly dlouho. Chodili k ní i jiní příbuzní z otcovy strany, ale ty jsem neznal.

Strýc Rudolf, o němž jsem se zmínil při smrti strýce Vincence, byl presidentem krajského soudu v Chebu. Byl svobodný, velmi nadaný a oblíbený, ale svým způsobem podivín. Mám v knihovně knihu, kterou mu věnoval autor dr. Pavlíček. Auskultantům²⁵, kteří se

²¹ V Hrabyni byly dvě hospody, Chamrádova a Vaškova. Za druhé světové války byla Vaškova hospoda zcela zničena. V současné době již neexistuje, místem, kde stávala, vede cesta. (Pozn. red.)

²² Josefína, roz. Richterová, z Zuckmantlu (dnes Zlaté Hory). Osobu se nepodařilo blíže dohledat. (Pozn. red.)

²³ Zlatka je lidové označení pro rakouské papírové peníze znějící na 1 zlatý, které na našem území obíhaly od roku 1866 do roku 1892, kdy byla zavedena korunová měna. (Pozn. red.)

²⁴ Korunová měna byla zavedena v Rakousku-Uhersku zákonem ze 2. 8. 1892. 1 rakouská koruna se rovnala 100 haléřům. Zákonem byl stanoveno, že z 1 kg ryzího zlata bude raženo 3 280 korun. Poměr k předešlým nominálům byl: 1 zlatý konvenční měny = 2 koruny a 10 haléřů, 1 zlatý rakouské měny = 2 koruny. (Pozn. red.)

²⁵ Označení pro absolventa právnické fakulty, který se připravoval na praxi ke složení soudcovské zkoušky. (Pozn. red.)

u něho hlásili, říkal, byli-li svobodní: „Nežeňte se, spíše uživí člověk dvě nemanželské nežli jedno manželské dítě.“ Jako gymnasiální student jsem mu psal k Novému roku a k svátku. Poslal mně vždy zelenou pětku (pět zlatých). Žádný neuvěří, co to pro mne bylo. Totéž bylo vždy za vysvědčení. Mám jeho dopisy ještě schované. Psal mi: „Budeš-li se tak učiti dále, budeš aspoň kardinálem.“ Chtěl, abych přestoupil na německé gymnasium, ale odmítnul jsem mu to s dlouhým odůvodněním. Zemřel v Meranu²⁶, když jsem byl v sextě nebo v septimě. Zanechal mi v testamentu 300 zlatých, za které jsem měl počátek studia na universitě.

Jiných příbuzných z otcovy strany neznám. Jsou ve Slezsku nějací Richtři, kteří se ke mně hlásili, když jsem byl ministrem, ale nevím o nich nic. O příbuzných z matčiny strany jsem psal při rodině matčině.

Bratři a sestra

Měl jsem dva nevlastní bratry, Antonína a Julia, a jednu nevlastní sestru, Konstancii, kteří zůstali z prvního manželství (všichni ostatní bratři a sestry z prvního otcova manželství zemřeli před jeho druhým sňatkem). Mimo to jsem měl dvě vlastní sestry Marii a Annu.

Bratr Antonín se narodil 3. února 1845 v Hrabyni, studoval gymnasium (německé) v Opavě a maturoval 12. srpna 1863 s vyznamenáním. Otec nám vykládal, že chtěl být bratr advokátem jako Rochowansky²⁷, jeho spolužák a pozdější starosta města Opavy. To prý říkal otcí, když chodili v Opavě kolem bývalých hradeb a vodních příkopů (dnes kiosků). Na to prý mu otec řekl, že ho raději shodí do příkopu s vodou. „Advokatama se budě peklo dlaždit.“ A tak šel bratr na kněžství. Byl vysvěcen 5. července 1867, tedy právě když se otec podruhé oženil. Dne 15. června 1871 byl promován na doktora teologie v Olomouci, kde též studoval teologii. Od 15. srpna 1867 do 4. června 1870, tedy po tři roky, byl kaplanem (kooperátorem) ve Slatině a od 5. června 1870 do 11. ledna 1871 byl na téže faře administrátorem. Od 12. ledna 1871 do 12. července 1871 byl administrátorem v lokální kuracii (Laubias²⁸) vesměs v bíloveckém děkanství, jak dosvědčuje děkan Pavlík v Klimkovicích dne 3. října 1871. Od 14. července 1871 do konce října 1873, tedy téměř zase 3 roky, byl kaplanem v Odrách. Ve studijním roce 1873–1874 byl suplujícím katechetou na vyšším gymnasiu v Uherském Hradišti. Od 15. října 1874 byl farářem v Hodslavicích do 12. května 1881. Zde věnoval na chudinskou nadaci 200 zlatých v obligacích, a to 100 zlatých pro Hodslavice a 100 zlatých pro Hostašovice, a to teprve v roce 1890 učinil tento dar, když již byl dávno z Hodslavic pryč. Hostašovice jej jmenovaly už v roce 1879 čestným občanem a obec Hodslavice žádala u konsistoře, aby nebyl překládán. Neodcházel tedy patrně rád. Od 19. května 1881 do 7. března 1887 byl farářem v Renotách u Střelic. I zde se mu dostalo roku 1885 od střelické obce osvědčení důvěry, což též muselo mít svůj podnět.

²⁶ Merano (něm. Meran) je historické a lázeňské město, dnes se nachází v severní Itálii. V době úmrtí strýce Karla Engliše patřilo město k Rakousku-Uhersku. (Pozn. red.)

²⁷ Purkmistr (starosta) Opavy. Byl poprvé zvolen roku 1892. (Pozn. red.)

²⁸ Lubojaty (něm. Laubias) je vesnice, dnes část města Bílovec v okrese Nový Jičín. (Pozn. red.)

V Renotách se stýkal s učitelem Melhubem ze sousedních Střelic. Dvacet let po jeho smrti jsem se sešel s tímto Melhubem, který byl strýcem mé druhé manželky. Sešel jsem se s ním, když jsme byli v roce 1915 na letním bytě v Měníku u Litovle a on byl řídícím učitelem vedle v Řimicích. Když jsme se dohodli, že jsem bratrem onoho faráře Engliše z Renot, říkal – když nás hostil –, že mně jen částečně oplácí, co mu dobrého můj bratr udělal. Vyprávěl mně též, že můj bratr, když měl mrzutost a chodil polem, utínal bodlákům symbolicky hlavy.

V Renotách, lépe ve Střelicích, se stýkal bratr s rodinou Nemluvilovou. Starého Nemluvila jsem též poznal osobně. Tenkrát z letního bytu v Měníku jsme udělali výlet do Střelic a do Renot (též do Úsova a Uničova), ve Střelicích jsem byl na statku u Nemluvilů a v Renotách v kostele i na faře, kde nás pohostili. Dceru tohoto Nemluvila měl za první manželku Kuneš Sonntag, poslanec, ministr a konečně předseda Anglobanky v Praze. Bratr se zde se stýkal s nějakou bohatou selkou Školovou (krátce Školkou), o níž se u nás doma často mluvilo. Byla při mém narození na návštěvě v Hrabyni a, nemajíc sama děti, pravila, že by nechala víno proudem teci, kdyby měla takového synka. K bratrově pobytu v Renotách se poji všechny mé vzpomínky na návštěvy otce u bratra. Trvaly vždy skoro týden. Cestoval vždy ve svém šedivém řasnatém plášti se širokým límcem a červenou podšívkou. V paměti mně utkvěl vždy den příjezdu. Nemohli jsme se dočkat. Doma bylo vše čisto a přichystáno, naše nedočkavost byla nesmírná, co asi tatínek přinese. Konečně zabušil na dveře, vešel tatínek. Jednou nám přinesl barevné příkrývky na kalichy, ornáty a jiné církevní věci, jednou přivezl několik zvířátek, zbytek to z jesliček (vola, koně, velblouda). Dlouho jsme si s tím hráli. Jednou přišla s ním též sestra Marie, která ale byla delší dobu v Renotách. Ptali se mne, jak ji uvítám. „Poníženež vítám, paní Maryčko.“ Vysmáli se mi notně.

V Renotách byl bratr do 7. března 1887 a pak byl v Loukově u Bystřice pod Hostýnem až do své smrti. Na Loukov mám dvojí vzpomínku. Už jsem měl asi 10 let, když tam zase jednou otec jel. Prosil jsem otce, aby vyžádal na bratrovi housle. Těšil jsem se na ně nesmírně. Ten den, co měl otec přijet večer v 6 hodin, jsem už odpoledne ve 2 hodiny vycházel za humna vyhlížet, jde-li. Nešel. Přišel jsem domů a touhou jsem usnul na staré kožené pohovce. Jako dnes si pamatuji, co se mi zdálo. Zdálo se mi, že otec vkročil do pokoje, a když jsem se ho ptal, zdali mi dovezl housle, odhalil plášť a podal mi bolko (balón), šedivý, uprostřed s červeným pásem a na jedné polovině byl barevný obraz rejtara²⁹ a na druhé kytice květin. Otevřely se dveře a to mne probudilo. Otec byl ve dveřích a vše se odehrálo, jak jsem snil. Druhá vzpomínka souvisí s počátkem mého gymnasiálního studia. Otec mne chtěl dát na studia, matka však nechtěla. Otec byl už 75 let starý a byla bída. Proto otec zažádal do Kroměříže do seminárního gymnasia o přijetí „za laciný peníz“. Žádost byla zamítnuta, k mému štěstí, ale farář Böhm nám nesdělil, že má na faře zamítavé rozhodnutí, a tak otec jel se mnou do Kroměříže. Předtím asi 14 dní spadnul ve stodole z humnice³⁰ na žebřinový vůz a prorazil si plíce, takže mu ucházel ranou vzduch. Nicméně zavázal si pevně ránu a jeli jsme. V Hulíně v čekárně jsme jedli párek a otec mne napomínal, abych si vyhrnoval více levé víčko. Mám totiž od narození chybu na levém oku, skleslé víčko

²⁹ Rejtar je označení pro jezdce či vojáka na koni. (Pozn. red.)

³⁰ Prostor ve stodole po obou stranách humna, mlatu. (Pozn. red.)

(ptosu).³¹ Rodiče to vykládali tak, že mamince, když se mnou chodila, odprskla špicka ze sušící se kůže do oka a poranila ji. V Kroměříži jsme přišli do chlapeckého semináře a tam nám řekli, že je žádost zamítnuta. Na prosby otcovy mne však vyzkoušeli. Byli jsme na noc kdesi, kde bylo mnoho studentů a otců, ale bylo tam také hrozně moc blech, že³² jsem nemohl celou noc zdřímnout. Ráno mne zavezli znovu do arcibiskupského paláce do sálu. Byl zde arcibiskup ve skvělém rouchu na trůně a moc kněží. Tam byli všichni hoši, kteří měli býti přijati, i s rodiči. Byli jsme po jednom předvedeni k arcibiskupovi, nelíbil jsem se mu patrně, nepřijali mne. Tím mne též zbavili mého dětského slibu.

Zpět jsme jeli s těžkým srdcem přes Hulín do Příkazů-Osíčka³³ pod Hostýnem a od tama pěšky do Loukova k bratrovi. Na jeho faře byla od počátku za hospodyni sestra Konstancie a byl u něho bratr Julius. (Oba si zřídili v Hrabyni po Antonínově smrti obchod.) Zdálo se mi, že se mi všichni smějí. Nebyl jsem tam rád. Doufal jsem, že mi bratr dá housle, nedal jich. Dal mi malou krabičku v podobě modlitební knížky a uvnitř byla z papíru vystřižena a ozdobena hostýnská Panna Maria. Bratr tam měl hospodářství, právě sklízeli obilí. Bratrovi jsem ministroval též v kostele. Bratr byl malé postavy, velmi inteligentní a vzdělaný. Jinak jsem ho znal velmi málo. Maminka říkala, že měl mnoho vnitřního utrpení. Zemřel na srdeční chorobu, spadl mrtev z klekátka. Po smrti byl otvírán, viděl jsem v rakvi stehy u krku pod rouškou. Byl pohřben v Hrabyni, kam byl převezen. Ležel v otevřené rakvi v předním pokoji v kněžském rouchu. Zdálo se mi, když jsem se naň díval, že je podoben otci. Na hlavě měl třírohý fialový biret³⁴, odznak doktorské hodnosti. Zemřel 27. 12. 1892. Po jeho smrti přišla sestra Konstancie i bratr Julius domů. Jmění testamentárního nezanechal bratr žádného, vše dal své vlastní sestře a vlastnímu bratrovi za živa. Hned si oba zřídili obchod. Staříček otec nedostal ničeho. Prosil jsem bratra Julia, aby mně dal harmonium po bratrovi, které přivezli do Hrabyně. Prodal ho někam do kaple.

Sestra Konstancie se narodila na Nový rok 1852. Víím o ní velmi málo. Co se pamatuji, byla u bratra faráře hospodyni na faře. Byla vždy velmi tlustá. Po smrti bratrově³⁵ stala se majitelkou rodného našeho domu a zřídila si zde obchod se stříženým zbožím. Nějaký agent ji přivedl skoro o celý majetek. Když vše ztratila, šla za hospodyni k oderskému děkanu Barduckému. Též jsem tam jednou jako student za ní o prázdninách byl. Měli velké hospodářství. Jedl jsem s děkanem a kaplany a spal jsem v knihovně, kde bylo mnoho starých knih.

Tam onemocněla na srdeční vadu a vodnatelnost. Barducký zemřel, Konstancie nedostala nic za svou práci, přišla domů nemocná, marně hledala pomoc a zemřela, když jsem byl již právníkem (6. listopadu 1904). Byl jsem před její smrtí doma na návštěvě s novým žákem Jaromírem Štěpánkem z Prahy (o tom ještě povím³⁶). Byl velký silák a pomáhal mamince a sestře Anně, které byly samy v Hrabyni a ji ošetřovaly, přenašeli ji z postele na

³¹ Latinský výraz pro pokleslé víčko oka. (Pozn. red.)

³² Ve významu takže. (Pozn. red.)

³³ Příkazy (něm. *Przikas*) jsou vesnice, dnes tvoří součást obce Osíčko v okrese Kroměříž. (Pozn. red.)

³⁴ Biret je liturgická i mimoliturgická pokrývka hlavy používaná v římskokatolické církvi. Kněží nosí biret černé barvy podle jednotlivých diecézních zvyků, např. se třemi rohy a se štrápcem. Biskupové, kanovníci a církevní soudní vikáři s titulem monsignore nosí biret fuchsiové barvy se štrápcem. (Pozn. red.)

³⁵ Myšleno po smrti bratra Antonína. (Pozn. red.)

³⁶ Viz kapitolu Jak jsem se živil v Praze a u Štěpánků. (Pozn. red.)

židli. Odkázala vděčně vše sestře a mně a matce doživotní užívání. Když se sestra Anna vdávala, daroval jsem jí svou polovinu rodného domku a všechna pole.

Bratr Julius se narodil 1. března 1851, byl hrbatý. Maminka moje si na něj velmi stěžovala. Studoval, ale nedostudoval, dělal v Okocimě³⁷ praxi hospodářskou, ale s nezdařem. Co se pamatuji, byl u bratra faráře vždy na faře. V Loukově, kde jsem byl za bratrem na faře, viděl jsem jej, jak žertuje se služkou, nějakou Kleiblovou. Po smrti bratra faráře žil jen krátce s námi pohromadě v Hrabyni. Dal si od sestry Konstancie vyplatit svůj podíl, zařídil si obchod se smíšeným zbožím naproti Chamrádově hospodě v Hrabyni a oženil se se jmenovanou Kleiblovou. Po roce se jim narodil syn Antonín, ale Julius krátce nato v zimě zemřel. Jeho žena se brzy provdala za nějakého Poštůlku, který byl úředníkem v Hodoníně. Antonín se ke mně přihlásil (teprve jako muž ve věku přes 20 let a voják) až na konci války, když o mně už na Moravě moc slyšel. Uvítal jsem jej jako synovce a občas navštěvoval. Když jsem byl pak ministrem v roce 1920, přišel za mnou a chtěl na mně vymámit podpis na směnku na 30 000 Kč, ač celé mé jmění tenkrát nebylo ani tak veliké. Koupil prý vagon pomerančů a hrozil mi, že se zastřelí. Podpis jsem nedal, synovec se nezastřelil, léta žil v bídě, pak přišel jeho nevlastní otec a uprosil mne, že jsem mu opatřil místo na Slovensku. Začal mne doporučovati své představené, a tak jsem s ním přerušil všechny styky. Myslím, že to je zkažený člověk. Jiných bratrů a sester z prvního manželství svého otce jsem neznal.

Sestra Marie

Z druhého manželství jsme byli jen tři, měl jsem tedy dvě sestry, Marii a Annu. Sestra Marie se narodila 4. listopadu, na svatého Karla, 1868. Byla tedy o 12 let starší nežli já. Byla blondýna, prostřední velikosti, velikých šedivých očí, velmi inteligentní, živá a temperamentní. Zpívala na chóru, patřila k přední omladině v Hrabyni, a kdykoliv se něco pořáдалo, jako oslavy apod., byla první při tom. Pamatuji se, že při oslavě [narozenin] pana faráře Böhma se vždy u nás v síni pletly věnce, v celé síni bylo po kolena chvojí, děvčata v noci zpívala, synovec pana faráře Böhma páter Josef Tymel, pozdější katecheta v Litovli, člověk velmi krásný, ale velmi záhy šedivý, chodíval k nám při tom na besedu. Sestra Marie ochotně pomáhala rodičům při práci, vozila tragače³⁸ trávy, byla velmi silná. Měla více ženichů³⁹. Chodil za ní Josef Baránek, velmi hezký hoch z Josefovíc⁴⁰, tesař, trochu zadrhával, mně jako hochovi přinášel krabice s cukrovím.

Pak F. Jiřík, též tesařský mistr, veselý člověk, který nám pracoval na stavbě domu a udělal mi dřevěnou kouli. Už je mrtev a jeho syn právě nyní (1924) pracuje na stavbě domu, který jsem si zakoupil v Hrabyni vedle svého rodného domu. U nás se o Velikonočních polívá na šmigrus (pomlázka). Jiřík jedenkrát polil na faře všechna děvčata, ale

³⁷ Upravené znění, v rukopisu stojí „v Okcymě“. Okocim je místo v Haliči na území dnešního Polska. (Pozn. red.)

³⁸ Odvozeno pravděpodobně z něm. *Tragkarre*. Ve Slezsku označení pro trakař, což je jednoduchý dopravní prostředek pro přepravu různých nákladů. (Pozn. red.)

³⁹ Ve smyslu nápadníků. Stejně tak i dále v textu. (Pozn. red.)

⁴⁰ Dnes jsou Josefovice součástí Hrabyně. (Pozn. red.)

notně. Za to se mu děvčata pomstila. V úterý velikonoční pozvala ho na faru, aby něco spravil v prasečím chlívků. Když tam vlezl, aby to prohlédl, zavřela jej tam a shora konvemi polívala. Také za sestrou chodil řezník Karel Kadula z Hrabyně, byl neobyčejně silný a vysoký, stále se lesknul, jako by byl namaštěný, byl tenkrát pionýrem⁴¹ v Klosterneuburgu⁴². Nevím, proč z toho všeho sešlo. Možná, že bylo věno malé. Jak jsem již psal, odkázal strýc Vincenc sestře hospodu v Suchých Lazcích, a v pomatenosti změnil testament a odkázal jí pouze 500 zlatých. Nakonec si vzala Antonína Smolku, majitele harendy ve Štítině (harenda = malá hospoda). Svatba byla na podzim. Pamatuji si na to jako dnes. Přijel jsem z Opavy, byl jsem v tercii. Koupil jsem sestře za zlatku kytici s trikolorou a tajně jsem ji přinesl za humny domů a dal do sklepa. Doma bylo plno práce, pekly se koláče, bylo zabité prase, tele, husy. Dům byl plný ženských. Večer před svatbou přišli k nám někteří místní hosté, učitelé a kněží na večeři. Ten večer mi dal otec své stříbrné hodinky i se stříbrným řetízkem velmi jednoduchým. Měl jsem nesmírnou radost. Řetízek se už úplně protrhal, z hodinek mám zbytky. Ráno se sešli hosté. Sestra se v malém pokoji strojila. Vstoupil jsem k ní, podal kytici a přednesl přání, které jsem složil. Potom přišel ženich s celým průvodem a jeho „starosvat“⁴³, Smolkův bratr usedlý v Hrabyni. Odříkával jakési dlouhé říkání, až je pustili do domu. Vidím otce i matku, jak jim žehnali a sestra i ženich při tom klečeli. Svatba byla veliká a hlučná. Ráno se všichni na sestru smáli a mně se zdála býti cizejší. Odstěhovala se na Štítnu.

Když jsem jezdil za gymnasiálních studií do Opavy a zpět, zastavil jsem se vždy na Štítině, vždy mne sestra přijala radostně a uhostila⁴⁴. Zpravidla mi dala do kapsy zlatník⁴⁵. O prázdninách, jak byla bída, šel jsem na Štítnu a bylo zas dobře. Jednou jsem cestou zpět ulehl v lese pod Hrabyněským kopcem a usnul a spal jsem tam do večera, bylo tak krásně (bylo léto), že mě dodnes utkvěl ten obraz v mysli. Sestra na Štítině přikoupila zahradu a zřídila sál a hospodu povznesla. Měla dcerku Aničku, bylo to nedochůdče⁴⁶, moje maminka byla kmotrou. Dítě žilo jen několik neděl. Sestra byla hrozně nešťastná a strašně plakala. Když jsem byl na právech ve třetím roce, Maryčka náhle onemocněla. „Zápal,“ pravil hrabyněský lékař Kadula a nepoznal, že je to tyfus. Sestra se nakazila z vody ze strouhy, z níž se v zahradě napila. Studnu doma neměli. Za nemoci o žních zastavil se lékař Kadula, který byl jen ranhojičem, před naší stodolou a řekl, že je s Maryčkou zle, abychom tam šli. Utíkal jsem i s maminkou na Štítnu, ale byla již v bezvědomí. Jel jsem do Opavy pro doktora Sobotu, ten přijel se mnou a dával jí injekce, ale měla tep už 120. Už se neprobudila a do večera zhasla. Byla to pro mne bolestná rána, první smrt po otcově odchodu. Tu jsem viděl velikost své matky. Slzy jí tekly, nic nemluvila a nemohla mluvit, ale ani slůvko nářku. Zůstala u ní přes noc. Třetí den byl pohřeb, byla v rakvi úplně černá a scvrklá, pod rakví chlór. Byl jsem několikrát na jejím hrobě, ale málo. Mládí zapomíná rychle. Zato tím více vzpomínám nyní, jak byla ochotná a hodná. Moc o mne pečovala, jako o hochu. Často na

41 Dobový výraz pro ženistu. (Pozn. red.)

42 Rakouské město ve spolkové zemi Dolní Rakousy. (Pozn. red.)

43 Zastaralé označení pro organizátora svatby a svatebních oslav či družbu. (Pozn. red.)

44 Ve významu pohostila. (Pozn. red.)

45 Stará mince v hodnotě jednoho zlatého. (Pozn. red.)

46 V originálu „nedochůdče“, možná pod vlivem slezského dialektu. (Pozn. red.)

mne žalovala, že běhám s Arnoštem Chamrádem a ten že mne kazí. Hořkla mi při kázání otcově večere v ústech. Jednou jsem utekl do pokojíčku večer při takovém kázání, spal jsem tam s Maryčkou, postavil jsem si židli ke dveřím, vystoupil na ni a čekal, až přišla. Jednou rukou jsem se jí zavěsil na krk a druhou jsem ji bil. Myslím, že se smála tomu nápadu. Vždyť jsem s ní spal v jedné posteli. Už nikdy nepřijde o pouti a výročním trhu za námi do Hrabyně. Smolka se oženil podruhé a do roka zemřel též na tyfus. Zanechal synka od druhé manželky, která se též podruhé vdala, ale už nic nedělala a měla se dobře. Maminka dostala po sestře povinný díl, snad 100 korun.

Sestra Anna⁴⁷

Druhá sestra, Anna, se narodila 8. července 1877. Byla mně velmi blízká, a proto jsme spolu prožili celé mládí a dětství. Hráli jsme si pod stolem, kolébala mne, učila mluvit a všemu. Uměla krásně kreslit. Jednou obkreslila celý velký obraz z velké knihy. (Tak jsme říkali velké německé obrázkové knize, která ležela na skříní a kterou jsme si směli prohlížet jen se zvláštním dovolením. Myslím, že to byla kniha *Das Buch für alle*.⁴⁸) Byl to obraz Ježíška, jak v průvodu andělů nese vánoční stromek. Jindy obkreslila z téže knihy, jak chroust sedí v květině. V té knize bylo mnoho obrázků. Na jeden se zvláště pamatuji. Na houpací židli seděl muž a měl to sestrojeno tak, že houpáním stloukal máslo, kolébal dítě, zametal pokoj a při tom kouřil a četl noviny.

Sestra uměla pěkně kreslit paničky a vystříhovat z papíru pokoje, šít šaty na panenky. Hrál jsem si s ní a žebrol pro své otrhané panny staré šaty. V zimě vyřezala⁴⁹ ze sněhu krásné sněhuláky. Ve škole byla nesporně nejnadanější a nejpilnější žákyní. Psala překrásně a správně. Nemohl jsem se jí rovnat. Měl jsem vždy dvojku z psaní a kreslení. Vodili jsme se za ruku do školy, na chodbě jsme si ještě dali hubičku a ona šla na velkou školu (do II. třídy) a já na malou školu (do I. třídy). Nikdy na mne nežalovala, i když jsem něco provedl. Napřed nás maminka koupala ve vaně pohromadě, ale bylo mi divné, že je Hanka jiná než já, a tak nás pak koupala každého zvlášť. Sestra měla překrásné dlouhé vlasy, mohla se do nich celá obléci a sahaly jí až na paty. Měla krásný silný hlas a dodnes (1955) zpívá na choru. Hrála divadlo po celá léta mých studentských dob, až se vdala. Hráli jsme i operetu *Lucifer*⁵⁰, ona v ní hrála Aničku, hlavní úlohu. Škoda, přeškoda, že se nemohla dále vzdělat, nebylo na to peněz a děvčata se nedávala na studie. Měla mnoho ženichů. Chodil za ní učitel Bořucký z Kylešovic, Antonín Trubecký, rolník z Hrabyně, nějaký úředník pojišťovny z Paskova, lesní praktikant Palisa z Kylešovic. Vzala si Adolfa Lyku z Háje, pracoval ve

⁴⁷ Ve Slezsku se namísto Anna často říká Hanka. Tato varianta se také objevuje dále v textu. Jde o označení jedné a téže osoby. (Pozn. red.)

⁴⁸ *Das Buch für alle: illustrierte Familien-Zeitung zur Unterhaltung und Belehrung*. Stuttgart: Hermann Schönlein, 1866. (Pozn. red.)

⁴⁹ Jde o technologii stavění sněhuláka, kdy se vytvoří sněhová hrouda, z té se pak ořezáváním tvaruje sněhulák. (Pozn. red.)

⁵⁰ Opereta *Lucifer* je od Františka Josefa Macha (1937-1914), českého kapelníka a skladatele. Jeho skladby nevykazují žádné novátorské ambice. Mají spíše eklektický ráz, a jsou tak dobře přístupné širší veřejnosti. Cílem autora bylo spíše posluchače pobavit přístupnou hudbou. (Pozn. red.)

Vítkovicích⁵¹. Přenechal jsem jim darem k svatbě rodný domek i s poli, z čehož mi náležela polovina. Jsou v něm dodnes. Hanka byla vždy obětavá a měla mne ráda. Nosila mi do Opavy chléb, tvaroh a prádlo. Čekal jsem ji vždy na dráze. To bylo radosti, když jsem ji spatřil. Do Prahy mi vždy chystala kufr a mám dobře v paměti i den před odjezdem. Balila tam prádlo, jablka atd. Hovořili jsme o prázdninách právě minulých a o Praze. Býval u nás večer Antonín Trubecký. Ráno mne doprovázela do Háje⁵², slunce vycházelo, když jsem se loučil. Obětovala se pro staré rodiče a starou matku. Když se sestra Marie vdala a já byl na studiích, musela mnoho pracovat. Matka žila s Hankou až do smrti. Jako student jsem jí kupoval vizitky, prstýnky, památník apod. Když jsem se oženil a měl děti, přenášela na ně svou lásku a pozornost. Nyní opatruje náš domek v Hrabyni, snad lépe nežli svůj vlastní. Škoda, že tak mnoho pracuje.

Vzpomínky z předškolních let

Vzpomínek z dětství před školou mám velmi málo. Jsou to záblesky, momentky. Pamatuji se na jarní krásné jítro. Byli jsme s Hankou na blejchu⁵³, trhali pampelišky a dělali řetězy, tráva mně sahala až po pás. Maminka zavolala Hanku do školy. Bylo mi to líto, tak se mi to líbilo.

Chodil jsem na zahradě a stále jsem si prozpěvoval, maminka mne nepustila mezi klučky na ulici. Vedle u sousedů chodilo děvčátko tak veliké jako já, Evinka Šimánková. Našel jsem si v plotě vyraženou lať a šel jsem za ní, hráli jsme si až do večera.

Měl jsem takovou umaštěnou bundu, nebyla na ní vidět barva. Měli jsme beránka, hrál jsem si s ním tak, že jsem mu utíkal a schoval se za sloup, on mne našel a do mne trknul.

Měli jsme ve starém domku před zbořením úzké dveře a vysoký práh, který byl pro mne jako židle, sedával jsem na něm.

Bořili starý domek, ráno mne vzbudili, byl ponurý den. Odnesli mne ke dvěma starým pannám, Marta a Barbora se jmenovaly. Dávaly mně pivo a to bylo hořké, měly za oknem pěkné květiny.

O Štědrém večeru přinesl nám Ježíšek stromeček plný světel (byl to, bohužel, první i poslední). To je vše.

Obecná škola

Maminka mne dovedla do školy, přijal nás pan učitel Lulay a slíbil, že mi dá početnici. Měl jsem tabulku s hubkou na špagátě a ještě dnes, když cítím houbu, vzpomínám na tuto

⁵¹ Šlo o Vítkovické železářny Ostrava-Vítkovice. (Pozn. red.)

⁵² Obec 4 km severně od Hrabyně, kudy vede železnice. (Pozn. red.)

⁵³ Ve slezském nářečí označení pro místo k bílení prádla, tkanin a přize. (Pozn. red.)

chvíli. Svě vzpomínky sestavím jednak kolem učitelů, jednak kolem spolužáků a připojím vzpomínky ostatní.

Učitelé

Prvním mým učitelem byl Josef Lulay, rodem z Příbora. Mladý muž, úplně snědý, oči jak uhel a blesk, dlouhé kučeravé vlasy, hlas jako zvon, trochu přiškraboval⁵⁴. Jeho pohádky jsou nezapomenutelné, vypravoval očima, jimiž koulel, hlasem, který bouřil i tichnul, a celým tělem, ani jsme nedýchali. Byli bychom pro něj do ohně skočili. Pro pohádky jsme se učili. Tu slíbenou početnici mi nedal, jednou mne přesadil, že jsem neměl úlohu. Jak šel z Hrabyně, provázeli jsme ho v průvodu dětí i občanů do Háje na vlak. Všeci plakali jako o pohřbu. Byl báječně veselý. Jednou v lepší náladě a veselé společnosti pobořil všechny boudy přichystané na trh. První zavedl české protokoly ve škole. Inspektor (Němec) ho donutil k odchodu. U Chamráda se stravoval, bydlel ve škole v malém pokojíčku, „ve hvězdárně“. Na faře u faráře Böhma byl pečený vařený. Jednou s ním dělal počasí, jak mně pak vypravoval. Bylo hrozné sucho a lidé chodili na faru, aby pan farář udělal s tím počasím pořádek. Všechno modlení nepomáhalo. Celé procesí bylo uspořádáno bosky do Velké Polomi⁵⁵. Pan farář měl ponožky. Všechno marné. Aneroidu⁵⁶ v Hrabyni nebylo, tak Lulay posypal ve svém pokoji koberec solí a čekal, až zvlhne. Jednou přišel ze školy a sůl celá zvlhla. Horem pádem na faru, pan farář dal rychle zvonit a procesí šlo k sv. Janu⁵⁷. Než přišli zpět, byl hrozný liják, „ulicha“⁵⁸, a nikdy prý nedostal pan farář více másla od selek nežli tenkrát.

Lulay byl později ve Slavkově u Brna, pak se stal ředitelem měšťanské školy ve Vyškově. Vyhledal mne, když jsem byl profesorem v Brně. Zásoboval nás za světové války moukou. Věnoval jsem mu svůj spis „Peníze“.⁵⁹ Udělal jsem jej po převratu okresním školním inspektorem (byl jsem členem zemské školní rady). Roku 1925 byl za mou rodinou v Hrabyni v našem domku. Jsme stále v nejpřátelštějších stycích. Nestárne, všude ho děti zbožňují. Mám ho rád. (Zemřel v roce 1930.)

Druhým učitelem byl Antonín Kožaný z Kylešovic. Lulaye jsem měl jen v 1. třídě, tedy jeden rok. Druhý rok přišel Kožaný, byla to jeho první štace. Byl nesmělý jako panenka, často se červenal, jemný a dobrý. Když měl na svatého Antonína svátek, maminka mne oblékla a já mu s kyticí blahopřál. Políbil mě na čelo. Dal mne o rok dříve postoupiti, poněvadž jsem měl jít na studia. Celý můj život zůstal s ním spjat. Zůstal v Hrabyni až do pense. Pamatuji se na jeho svatbu, byl jsem terciánem, vzal si slečnu Šimečkovou ze Štítiny. Chodil k nám na svatby oběma sestrám. Stále jsem se s jeho rodinou stýkal. Jeho nejstarší

⁵⁴ Přiškrabovat znamená ráčkovat. (Pozn. red.)

⁵⁵ Obec 4 km východně od Hrabyně. (Pozn. red.)

⁵⁶ Jinak také barometr, přístroj k měření atmosférického tlaku. (Pozn. red.)

⁵⁷ Socha sv. Jana stojí na konci obce Hrabyně vlevo směrem na Opavu, hned vedle památníku ostravské operace, na půli cesty mezi středem vesnice a vyhlídkou, která dnes nese název Englišova. Ve své době byly socha i vyhlídka oblíbeným cílem Englišových vycházek. (Pozn. red.)

⁵⁸ Ve slezkém nářečí se slovem ulicha označuje silný liják, průtrž mračen. (Pozn. red.)

⁵⁹ ENGLIŠ, Karel. *Peníze*. Brno: Úřednický peněžní ústav, 1918, 200 s. Kniha nese tištěné věnování Josefu Lulayovi. (Pozn. red.)

dcerušku Aničku, která měla churavou nožičku, vozíval jsem k ortopedovi Weisslaurovi do Opavy a vyprávěl jí pohádky při převozu. Stala se pak učitelkou. Pomáhal jsem dětem vždy při studiu a zkouškách. Kožaný měl asi sedm dcer a osmého syna Jaroslava. Toho jsem vzal, když udělal maturitu, na právnická studia do Brna. Na mou přímluvu si postavili v Hrabyni domek⁶⁰ na staré Budišovské cestě a tam nyní bydlí.

Třetím učitelem byl Jan Vašek, muž velmi štíhlý, bledý, přísný, s černým knírem pod nosem, ze staré školy. Přísně nás trestal. Dostal jsem též ve velké škole (ve II. třídě) od něj třtinou⁶¹ přes ruku, že jsem kouřil. Jeho syn Adolf chodil se mnou do školy, ale byl mladší. Stal se později profesorem a spisovatelem. Byl vždy slabý a měl z otce strach. Vašek se odstěhoval na školu do Komárova⁶². Navštěvoval jsem je tam. Měl více hochů a dcer. Nejstarší byla Betinka, mírná, a Anděla, živá. Tancoval jsem s nimi, když jsme hráli v Komárově divadlo. (Zemřel 1930.)

Na školu přišel později Jan Raška z Příboru, ale mne už neučil. Byl to klidas resignovaný a stále trochu nespokojený. Za studentských let jsem se s ním hodně stýkal. Dělalí jsme spolu mnoho výletů. Jednou jsme na Přerovci⁶³ usnuli v lese a spali až do večera. Vzal si za ženu Bialkovu dceru ze selského statku. Bude nyní po Kožaném řídicím učitelem. V Hrabyni jsem založil raiffeisenku⁶⁴ a on je od založení jejím pokladníkem (přes 20 let).

K učitelům náležel i pan farář Böhm, osoba ve Slezsku legendární. Pan farář byl už stařec, když jsem nastoupil do školy, šedivý, růžový ve tváři, zavalitý, oči jako uhel a jiskra, hlas mohutný, až se kostel třásl, osoba veskrze originální, člověk upřímný, náhlý, prudký, obětavý, lidumil, zbožný a vlastenec. Ve škole žáky a žákyně hrozně mlátil. Když přišel do školy, poslal si ihned pro šňupavý tabák a pro novou rákosku, poněvadž jsme před náboženstvím hodili starou vždy pod stupeň. Učení jeho bylo velmi originální. Vzal první hodinu vyučování vycpanou vránu ze skříně a ptal se, co to je. Chtěl slyšet, že je to tvor Boží, a my hádali vránu, krkavce atd. Za každou takovou odpověď rána rákoskou. Pak si už nikdo netroufal nic říci, chvíli hluboké ticho a po něm hrozným hlasem s *decrendem*⁶⁵ pomalu pronesl: „Tvor Bóóóóží.“ Jinak nám vykládal, jak sestoupil Duch svatý na apoštoly a pravil, že se nad nimi objevili ohnivé jazykové a že se strhnul veliký vítr. Ptal se, co dělali lidé, když byl takový vítr. My hádali, že mysleli, že bude pršet, a sklízeli seno atd. Rány, ticho a zase hromové *decrendendo*: „Divili se.“

V létě nás učil v kostele, kde bylo chladněji, ale hůl nescházela, poněvadž prý i Kristus Pán hnal holí farizeje⁶⁶ z chrámu. Já jsem nikdy nebyl od něho bit, uměl jsem náboženství.

⁶⁰ Tento domek zůstal po 2. světové válce téměř neporušen. V něm našla útočiště při svých letních pobytech Englišova dcera Vlasta s dětmi, než se jí podařilo obnovit válkou těžce poškozený domek č. p. 77. (Pozn. red.)

⁶¹ Ve slezském nářečí označení pro rákosku. (Pozn. red.)

⁶² Dnes je Komárov čtvrtí Opavy. Je tam významný farmaceutický podnik vyrábějící léky ve formě roztoků a kapek. Německy dle v rodině dostupných dokladů Komarau.

⁶³ Zalesněný kopec nedaleko Hrabyně, směrem na Suché Lazce. (Pozn. red.)

⁶⁴ Ústav lidového peněžnictví, v německých oblastech nazývaný dle svého propagátora Friedricha Wilhelma Raiffeisena. Synonymum výrazu *kampelička*, v českých zemích rozšířenější. Zmíněný ústav se oficiálně jmenoval *Spořitelni a záložní spolek v Hrabyni* a byl založen v roce 1907. Srv. ENGLIŠ, Karel. Hrabyněská *kampelička*. In: *Tož poslouchejte...*, s. 17–18. (Pozn. red.)

⁶⁵ Ve významu postupně slábnoucím. Opak *crescenda*. (Pozn. red.)

⁶⁶ Zde ve významu přísné starozidovské náboženské strany. (Pozn. red.)

Matka mne k tomu vedla. Slíbila mi „šestku“⁶⁷ (dvacet haléřů), jestli se naučím celý katechismus⁶⁸ zpaměti. Vlezl jsem na půdu a za týden jsem to odříkával nemocné matce u postele. Dodnes umím také jmenovat syny Jakubovy, malé a velké proroky atd. Bylo to i v novinách⁶⁹, jak ještě napíšu. V kostele byl Böhms stejně podivný. Z kázání oslovoval lidi: když ženská usínala, volal na ni, že jí dá polštář. Když paničky z města přicházely do kostela přes kázání, volal na ně: „Pěkně vítám.“ Mládence, kteří stáli během růžence nebo při kázání na hřbitově, sháněl rákoskou do kostela.⁷⁰ Velikonoční kázání začínal: „Šmigrus (pomlázka) nastal, aby jeden druhého šastal.“⁷¹ Každé kázání končil: „Tím a takovým způsobem zjednáte si statky, které ani voda nesebere, ani moli nesežerou.“ Krásně zpíval.

Böhms postavil z milodarů nynější chrám Panny Marie roku 1886.⁷² Vše obětoval. Byl jsem při svěcení za družbu⁷³ jako 6letý hoch. Šel jsem opásán šerpou v řadě s Karlem Lykou, pozdějším majorem, který právě umřel (listopad 1925). Když jsem měl 10 let, udělal mne farář Böhms ministrantem.⁷⁴ Odešel Engelbert Robota, poněvadž vystoupil ze školy, a na jeho místo (byli vždy čtyři ministranti) jmenoval F. Kremra a mne. Celý rok jsem ministroval a nebylo to snadné, poněvadž farář Böhms vyháněl ministranty od oltáře a v kostele dostávali „výplatu“, celý rok jsem zpíval salvy (salve regina). Přišly Vánoce. Chodil jsem na Boží hod odpoledne v Hrabyni a Josefovích, pak ve Smolkově a na⁷⁵ Lhotě⁷⁶, tedy v celé farnosti, dům od domu na koledu. Všeci ministranti a kostelník. Já jsem nosil kasu kovovou na řemeni. Všude jsme zazpívali nějakou koledu, kde nám dali více, tam i dvě. Kostelník Hrubý (vysoký, hubený, měl za ženu porodní bábu, co byla při mém narození) napsal svěcenou křídou na dveře K + M + B 1890. V Josefovích v hospodě nám dali čaj a já jsem si spálil ruku o žhavá železná kamna. No a pak přišlo dělení pokladny. Chtěl jsem vše rozdělit rovným dílem, ale ministrant Rudolf Dostál (nyní je policajtem v Ostravě) řekl, že Kremer a já jsme přišli místo čtvrtého. Že se má koleda rozdělit na čtyři díly a jeden díl že si máme rozdělit my dva, tedy každý osminu. Řekl jsem, že to je nespravedlivé a že nic nechci. Co řekl a nalhal Dostál panu farářovi, nevím, ale vím, že farář, jak každému věřil, nic se nepřesvědčil a vyhnal mne v neděli nato z ministrantství.

Odpoledne bylo kázání při požeňnání (křesťanské cvičení), při kterém farář Böhms celé kázání nadával na špatnou výchovu, na rodiče i na mne. Nikoho nejmenoval, ale každý věděl, koho míní. Druhý den ve škole nadával celou hodinu, že mám kobylince v hlavě. Při přestávce všechny děti šly střední uličkou ven a po řadě líbaly farářovi ruku, jen já jsem odešel zadem, abych se tomu vyhnul. Byl jsem jako zločinec, ale neuměl jsem se bránit.

⁶⁷ Lidový výraz nejdříve pro rakouský šestikrejcar, pak pro desetikrejcar a ještě později pro dvacetihaléř. (Pozn. red.)

⁶⁸ Z lat. *catechismus*, v češtině se někdy používá slovo věrouka. Označuje souhrn křesťanské nauky či výkladu hlavních složek křesťanského učení. (Pozn. red.)

⁶⁹ Článek, o kterém se Karel Engliš zmiňuje, se nepodařilo dohledat. (Pozn. red.)

⁷⁰ Původně se hrabyňský hřbitov rozkládal kolem kostela. Později byl zrušen, dnes lze na prostranství před kostelem nalézt jen hroby kněží. (Pozn. red.)

⁷¹ Ve slezském nářečí znamená slovo šastat šlehat pomlázkou. (Pozn. red.)

⁷² Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Hrabyni byl postaven v letech 1885–1887. Vysvěcen byl v roce 1887. (Pozn. red.)

⁷³ Cereoniální funkce při svěcení kostela. (Pozn. red.)

⁷⁴ Srv. ENGLIŠ, Karel. *Hrabyni mého mládí*. Opava: Maticе slezská, 1999. ISBN 80-238-3394-4, s. 60–61. (Pozn. red.)

⁷⁵ Patrně projev Englišova idiolektu, níže se opakuje. (Pozn. red.)

⁷⁶ Vesnice poblíž Hrabyně, jež přináležel k téže farnosti. (Pozn. red.)

Sepsal jsem pro bratra kněze „důvody, proč nejsem ministrantem“, a ty mi Dostál přes vyučování odcizil a četl je pod lavicí. Vstal jsem a šel si pro ně. Rektor Kožaný zrudnul, řekl jsem, co se stalo, a on se mne nedotknul. Pak matka těžce onemocněla krvotokem⁷⁷, musela být operována, celou noc jsme u ní proplakali, v pokoji bylo plno ledu na obklady. Ráno ji před operací zaopatřili a při tom ji farář Böhm odprosíl. Za operace jsme byli s Hankou v kostele, po kolenou jsme šli kolem oltáře a modlili se za život matky, já jsem slíbil, že budu knězem, čehož jsem nedodržel. Matka se uzdravila. Dlouho jsem se faře a faráři vyhýbal. Farář Böhm věděl, že nemám v hlavě kobylince, poněvadž jsem byl na gymnasiu vždy první a s vyznamenáním, zval mne na faru, a tak asi od kvarty jsme se znovu spřátelili a zůstali přáteli až do smrti. Nenadál se, že já budu slavnostním řečníkem při odhalení pamětní desky u příležitosti jeho stých narozenin.⁷⁸ Nastalo mezi námi ještě jednou ochlazení, když jeho kaplani mne během právnických studií očernili, že jsem pokrokař a socialista. Ale pak došlo mezi námi jednou nahodile u Chamrádů⁷⁹ (byli jsme tam sami) k rozpravě, v níž jsem mu vyložil, že si nemohu představovat osobního Boha jako člověka. Skončilo to tím, že řekl: „Věř, v co chceš, ale buď vždy upřímný a poctivý.“ Zval mne často za studií na oběd, jednou jsem tam byl na Štědrý večer. Častěji na Jana (o Vánocích měl svátek), o Velikonocích apod. Po mých právnických studiích měl zase jednou o mně kázání, ale už jiné. Dával mne za vzor. Mám též od něj dopis velmi pěkný. O svatodušních svátcích jsme s ním chodili do lesa smažit vejce, nescházela bečka piva. Koulel s námi kuželky a býval veselý. Rád hrál taroky, ale tenkrát jsem to neuměl. Nějaký rok před smrtí šel do pense, koupil si na Městečku⁸⁰ chalupu, která nyní patří učiteli Raškovi (za války byla zbořena). Častokrát jsem ho tam byl navštívit, zjevně chřadnul. Zemřel v roce 1909, bylo mu 85 let. Ostatní o něm je v mé řeči ke stém jubileu jeho narození.

Spolužáci

Z první třídy obecné se pamatuji na Karla Lyku, Huberta Čurdu a Quidona Dittricha. Lyko byl veliký dobrák a veselý hoch. Jak mi po letech v Praze vykládal, hrával si s děvčaty Švedrovými na krávy a musel se za to zpovídat. Pan farář byl důkladný a pokání velké. Nešel na české gymnasium, nýbrž do německé obecné a měšťanské školy do Opavy. Vesměs se tenkrát drželo na němčinu. Pak vstoupil do učitelského ústavu, u maturity propadl a šel na vojnu, za války byl nadporučíkem a nakonec hejtmanem. Při převratu (1918) se stal majorem. Vzal si za ženu Stanislavu Austovou ze Slatinek u Olomouce. Neměl jsem ji rád, byla k němu pohrdlivá, myslím, že mu nebyla moc věrná. Teprve tři roky před smrtí se dočkal syna (?)⁸¹, jemuž jsem byl kmotrem. Po převratu se dostal do Brna a uprosil jsem

⁷⁷ Gynekologické onemocnění. (Pozn. red.)

⁷⁸ Stalo se tak 17. 8. 1924, kdy byla na čelní zdi farní budovy odhalena pamětní deska u příležitosti nedožitých stých narozenin Jana Böhma. Karel Engliš pronesl slavnostní řeč a v ní mimo jiné označil faráře Böhma za „patriarchu zašlých dob“. (Pozn. red.)

⁷⁹ Hostinec vedle školy, rodný dům Arnošta Chamráda, slezského písničkáře. (Pozn. red.)

⁸⁰ Označení části Hrabyně v blízkosti hrabyňského kostela. Dnes je na tom místě pomník Karla Engliše. Domy tam kdysi stojící zničila 2. sv. válka. (Pozn. red.)

⁸¹ Jméno Karel Engliš neuvedl. (Pozn. red.)

Husáka, generála a ministra, aby jej v Brně ponechal. Dostal zlé záchvaty⁸² [sic] krve do mozku z rozšířené aorty po těžké ledvinové nemoci z válečné doby. Svolal jsem mnoho lékařů k lůžku, když mne v zimě po půlnoci jednou k němu volali. Přišli jsme se ženou Valerií. Tam jsem se seznámil s doktorem Váňou⁸³, o čemž později. Zachraňoval jsem jej opětovně i finančně. Žádal jsem, aby polovinu půjčky, která činila celkem asi 4 000 Kč, uložili hochovi na knížku. Nic se nestalo a s Lykou umřela. Když byl roku 1924 v Brně proces proti Hanikové,⁸⁴ která zavraždila s matkou svého muže hejtmana⁸⁵ Haniku, vyšlo najevo, že Lyková prý mezi ně zasela první rozkol. Lyka byl proto přeložen do Bratislavy, těžce to nesl. Na služební cestě dostal zase záchvat a umřel v listopadu 1925. Byli jsme mu na pohřbu a dali jsme mu na rakev krásné růže. Měl jsem ho upřímně rád. Celé mládí jsme spolu strávili, mnoho veselých chvil. Rád se smál. Žertem jsme se prali, hráli šachy, jednou odpoledne prohrál přes 30 partií. Napřed jsem mu naznačil na šachovnici, na kterém místě a kterou figurkou ho zmatím.⁸⁶ Hrál s námi divadlo, navštívil mne v Praze i ve Vídni, v Brně k nám docházel. Stěžoval si někdy na ženu. Jednou přišel, že žena chce od něho odejít a žít s druhým (s nějakým Körnerem). Radil jsem mu, aby ji pustil, že se vrátí, on jí to ale řekl a ona mne nenáviděla. Naposledy byli u nás v Hrabyni roku 1925 o prázdninách. Hráli jsme taroky, při čemž byl tak veselý. Není ho už.

Pokračování v zápiscích dřívějších z roku 1925 (přerušovaných mým povoláním k úřadu ministerstva financí) zahájil jsem zase v březnu 1928.⁸⁷

Čurda byl zámečnickem (otec), zadobře byl s farářem Böhmem, který podporoval na studiích jeho děti. Všichni studovali. Nejstarší Jindřich studoval obchodní akademii v Chrudimi, ale odnárodnil se, Rudolf byl učitelem a pak vojákem, zůstal Čechem, proto jsem se ho po převratu ujal a dostal do ministerstva v Praze, Hubert se odnárodnil (je u Vítkovických závodů), dcera si vzala též Němce, učitele v Rakousích, Jaroslav se zastřelil jako poddůstojník. Paní Čurdová skončila sebevraždou, skočila do studny jednou v neděli na blejchu. (Všichni už zemřeli až na Jindřicha - 1933.)

Dittrich byl synem nadlesního, dobrý hoch, málo nadaný, ale hlavně měl sestru Irenu, která se mně moc líbila. Chodil jsem k nim do zámku. Jak mně bylo 8 let, byl otec přeložen. S Irenou jsme se loučili plačky u studny. Pak jsem ji viděl ještě jednou, když mi bylo 15 let. Když jsem se stal ministrem, navázal Dittrich zase vztahy, potřeboval něco, zprostředkoval pozdravy mezi [mnou a] Irenou, která se vdala za soudce, ovdověla a znovu [se] provdala do Vídně.

⁸² Formulace byla patrně míněna tak, že krev, která se dostala do mozku, způsobila záchvaty. (Pozn. red.)

⁸³ MUDr. Antonín Váňa byl později primářem v Třebíči a poskytoval mnoho služeb širší Englišově rodině. Např. v r. 1931 operoval architekta Františka Plhoně na žaludeční vřed. Váňovi byli dlouholetými přáteli Englišů. (Pozn. red.)

⁸⁴ Šlo o tzv. proces s „Krásnou Hildou“. V roce 1923 byl zavražděn kapitán československé armády Karel Hanika. Z jeho vraždy byli obviněni jeho manželka Hilda, její bratranec Jan Veselý a tchyně. Celý proces budil velký zájem veřejnosti a médií. (Pozn. red.)

⁸⁵ Hejtman je velitelská hodnost v některých armádách, zpravidla odpovídající kapitánovi. (Pozn. red.)

⁸⁶ Ve smyslu dám mu mat. (Pozn. red.)

⁸⁷ Karel Engliš nebyl ministrem financí ve 2. polovině 20. let 20. století jen od 26. 11. 1928 do 6. 12. 1929. (Pozn. red.)

Ze spolužákyň si pamatuji zvláště na Linu Zellerovou, dceru komorníka u arcivévody na zámku. Měl jsem ji rád, když odjela Irena Dittrichová. Zemřela na spálu v Těšíně, kde byla v klášteře. Dlouho jsem na ni vzpomínal.

Ostatní vzpomínky z té doby

Ostatní vzpomínky jsou vázány hlavně ke škole, kde se mně dobře dařilo. Chodil jsem do I. třídy do každého oddělení jen rok a hned jsem šel na velkou školu, [tedy do] II. třídy. Vysvědčení jsou ve sbírce listin. Doma si vzpomínám na řeznictví, porážky dobytka, jimž jsem přihlížel bez zachvění, výrobu jaternic⁸⁸, obchod „masárnu“, to byl menší pokoj, kde se prodávalo maso. Klíč k masárně byl opatřen srnčím parohem. Vzpomínám, jak mne matka denně posílala v zimě na roráty⁸⁹ ve sněhu. Vzpomínám těžkých nemocí svých rodičů, návštěv otcových u bratra, od něhož nám přivážel pěkné obrázkové knihy, figurky z betlémů apod. Hrozně jsme se těšili na otcovy příjezdy. V osmi letech jsem si postavil besídku⁹⁰ v zahradě nalevo. Byla tak vysoká, že matka mohla vstoupit nesehnuta, byla otevřena k západu, poněvadž jsem neměl tolik desek. Na neděli jsem ji umyl. Hráli jsme si v ní se sestrou Annou. Nikdy jsme nechodili do lesa, vždy jen do polí, jen na šišky jsme někdy šli se sestrou Annou. Nejdál k Horní Lhotě⁹¹, tam byly borové šišky. Jak jsem vstoupil do lesa, bál jsem se šera a šumotu, že bude pršet. Vzpomínám školních výletů, jednou jsem na „Baráku“⁹² přednášel „Naše říše“ a sestra „Petr v cizině“.

„Kvartyry“ na nižším gymnasiu⁹³

U nás v Hrabyni i v Opavě se říkalo „kvartyr“⁹⁴, „na kvartyře“, „kvartyrska“⁹⁵ apod. Tak jsem šel do Opavy na studia. Otcí bylo v roce 1891 už 74 let, už neprovozoval řemeslo, matka nás (bylo nás pět, rodiče, [já] a dvě sestry, Marie a Anna) živila ze dvou hektarů půdy, o krejcar byla bída, ale otec na tom trval, že musím na studia. Napřed se pokusil žádat do semináře v Kroměříži, ale vyřízení zamítavé nám pan farář Böhm nedodal (nebyli jsme s ním na dobré noze), a tak se otec vypravil se mnou do Kroměříže. To byla má první cesta do světa.⁹⁶

Pamatuji se, že bratr farář, jehož jsem viděl podruhé (poprvé v Hrabyni), byl malé postavy, otcí podoben, měl při faře hospodářství, jež mu vedl hrbatý bratr Julius a obtloustlá sestra Konstancie. Těž jsem mu při mši ministroval. Dal mi papírovou krabici v podobě

⁸⁸ Neboli jitrnic. Jedná se o masný výrobek z vepřového masa, nejtýpčtější pokrm během domácí zabijačky. (Pozn. red.)

⁸⁹ Adventní ranní mše. (Pozn. red.)

⁹⁰ Karel Engliš toto slovo používá ve smyslu zahradního altánu. Dnes se používá spíše ve smyslu pořadu. (Pozn. red.)

⁹¹ Obec vzdálená 4 km od Hrabyně. (Pozn. red.)

⁹² Místo u lesa na konci hrabyňské aleje, dnes nese název Englišova vyhlídka. (Pozn. red.)

⁹³ Psáno 23. 11. 1954, -10 °C mrazu, slunce, mlha. (Pozn. aut.)

⁹⁴ Příbytek na přechodné ubytování. (Pozn. red.)

⁹⁵ Výraz pro bytnou. (Pozn. red.)

⁹⁶ Srv. kapitolu Bratři a sestra. (Pozn. red.)

ozdobných knížek modlitebních, v níž byl skládací obraz Panny Marie Hostýnské. Moc mne ten dárek netěšil, protože bych byl rád dostal housle.

Když jsme se vrátili do Hrabyně, psal otec na opavské české gymnasium a odpověděl mu ředitel V. Prasek, že mne k přijetí zaznamenávají a kdy se mám dostavit ke zkoušce. Kdo a jak nás zkoušel, už nevím. Vím jen, jak jsme vyjížděli z Hrabyně na studium. Na fůře byla složena postel, slamník, kufr černý s klenutým víkem přepásaný obručemi (to byl kufr po bratru Antonínovi), na němž jsem seděl na vršku. Všechna mně milá místa jsem oběhnul a dal jim sbohem. Smíšené pocity loučení a neznámé budoucnosti jsem měl u srdce. Poslední sbohem mamince a sestřám. Čím více jsme se blížili k Opavě, tím více převládal strach z toho, co přijde.

Fůra zajela do Heiligegeistgasse⁹⁷ (uličky proti minoritskému kostelu Svatého Duha). Jednu stranu úzké uličky zaujímal poštovní ředitelství a proti němu hned druhý domek byl náš. Byl to úzký jednopatrový domek o jednom dvouoknovém pokoji v průčelí v přízemí a v prvním poschodí. Vlevo v průčelí se šlo po několika schůdkách do temné síňky, z níž vedly dřevěné schody do prvního poschodí, kde byla předsíňka, z níž se šlo jednak dále po schodech na půdu, jednak vedly jedny dveře do předního a jedny do zadního pokoje.

V tom předním to bylo. Otec jistě chodil po ulicích a podle cedulek tištěných na oknech „hier werden Studenten in Kost und Quartier aufgenommen“⁹⁸ se poptával a zde našel nejnižší cenu.

To byla dílna pana Schustka, který zde pro nějakou firmu po domácku žehлил a opravoval pánské klobouky. Uprostřed pokoje byl jediný stůl plný jeho forem, klobouků, cihliček atd. U stolu stál a pracoval on sám, obstarožný muž, na jehož podobu se už nepamatuji, ale to vím, že neměl plnovous. V levém koutě od vchodu byl sporák pro vaření i topení. Byla to obytná kuchyně. U plotny stála stará žena, s hlavou v šátku zauzleném pod bradou, bleďá, a starší nehezká dcera. Do pravého kouta od vchodu postavili mou hnědou postýlku a k ní postavili kufr. Ostatní prostor byl vyplněn dvěma postelemi u levé stěny a několika dřevěnými židlemi a skříňkami vpravo. Pokud bylo stěny vidět, byly dávno nebílené, zažloutlé. Jak se složili na noc, nevím. Já jsem však nemohl psát u stolu a psal jsem úkoly na okně. Pokoj byl temný a osvětlován jedinou visutou petrolejovou lampou.

Když otec odešel, rozplakal jsem se nad otevřeným svým kufrem, v němž byl přístěnek⁹⁹ pro „Malé čtenáře“¹⁰⁰ a „Anděly strážce“¹⁰¹, pro učební knihy a pomůcky. Ve větším oddíle bylo prádlo a druhé sváteční šaty. Ten kufr byl poslední zbytek mého domova a plakal jsem nad ním. Schustkovi neuměli česky a nemohl jsem s nimi mluvit. Celý pokoj i Schustkovi sami činili dojem špinavosti a jedl jsem jen s odporem, co mi dali. Nejhorší však bylo večer.

⁹⁷ Svatodušní ulice v Opavě, dnes nese název U Pošty. (Pozn. red.)

⁹⁸ Něm. Ubytujeme studenty, stravování v ceně. (Pozn. red.)

⁹⁹ Přihrádka v kufru. (Pozn. red.)

¹⁰⁰ *Malý čtenář* byl český ilustrovaný časopis pro děti a mládež, který vycházel v letech 1882–1941. (Pozn. red.)

¹⁰¹ Jedná se pravděpodobně o modlitební knížku *Wraucná modlitba k Panně Marii a Anděli Strážci*. Praha: B. Stýblo, 1860. (Pozn. red.)

Okna se neotvírala, aby neušlo teplo. Starý Schustek si začal zouvat boty a sundával onuce¹⁰², já jsem dostal nařízeno si lehnout. Ležel jsem hlavou proti dveřím, abych neviděl, co se v pokoji děje. Jen jednou mne přemohla zvědavost, když byl v pokoji šupot, ale hned jsem byl zdržen výkřikem matky a dcery Schustkových, které seděly u stolu proti sobě, košili v hrsti a chytaly blechy. Ano, blechy, to byla moje trýzeň, vůči níž jsem byl bezbranný. Psal jsem si domů o čerstvé ořechové listí, jak mně proti blechám poradili na faře v Loukově. Před nuceným spaním jsem vyběhnul na ulici, kde jsme se sešli s primánem repetentem Hillem, který bydlel v Panské ulici¹⁰³ za rohem u svého příbuzného (zlatníka), a honili jsme se po prázdných ulicích i v sadech na Vogelbergu¹⁰⁴. Jenže večere tomu neodpovídala, dostal jsem dvě švestkové buchtý, které jsem slupl jako nic, ale dalších nebylo. Dodnes si vzpomínám při švestkových buchtách na večere u Schustků.

Když jsem přišel ze školy a Schustkovi nebyli doma, musil jsem čekat na schodech na půdu, kde jsem si také čistil boty. Dům neměl zavedenou ani vodu a chodili jsme s konví pro vodu do veřejné studny na Panské ulici. Záchod byl na dvorku, kde byl i záhon květin. Tam jsem poznal „srdéčka“¹⁰⁵, která mi vždy připomínají primitivismus prvního bytu. Byt neměl vůbec slunce, protože tomu bránila protilehlá budova. Kamarády jsem si nemohl domů pozvat.¹⁰⁶

Tak mne jednou večer v říjnovém chladnu nalezla na schodech sousedka odnaproti. Schustkovi nebyli doma. Pozvala mne, abych se šel ohřát k nim. Šel jsem rád. Zadní pokoj do dvora, kam mne sousedka pozvala, byl jednooknový, a tedy užší nežli přední. U stěn napravo i nalevo byla lůžka, mezi nimi u okna oválný světle žlutý stůl a kolem něho židle. Kromě toho byl ještě dále u druhého lůžka u stěny stůl pokrytý ubrusem. Vpravo v koutě byl zase sporák. Ale všechno tu bylo čisté, počínaje vzduchem a sousedkou, paní Salzbornovou, která byla černovlasá, středních let a s jiskrnými očima. Všechno umeteno a zkrátka příjemně. Paní Salzbornová byla Češka. Poseděl jsem, nežli se Schustkovi vrátili. Pohostila mne kouskem chleba s husím sádlem, které jsem jedl poprvé, protože jsme doma husí¹⁰⁷ nedrželi. Velmi mně to chutnalo a vždy, když jím husí sádlo, si na tu chvíli vzpomenu. Sousedka se vyptávala, odkud jsem a co platím za stravu a byt. Když se Schustkovi vrátili, musil jsem domů, ale teď se mi doma teprve nelíbilo. U paní Salzbornové byla též chudoba, ale nebyla špína. Mluvilo se tam česky. Tak jsem trpěl u Schustků až do Všech svatých¹⁰⁸, kdy jsme měli dva dny prázdnin a já se těšil domů, do Hrabyně. Bože, jak bylo u rodičů útulno. Obývali jsme dvouoknový přední pokoj, kolem oken byl jako rám břechtan zasazený v květináčích, podlaha vydrhnutá, neměli jsme na ní koberců, nýbrž pytle, pokud proschla po umytí. Ale všechno tu bylo milé, čisté. Bylo tu teplo.

¹⁰² Kus látky k ovinutí chodidla do obuvi. (Pozn. red.)

¹⁰³ Dnešní Masarykova třída v Opavě. (Pozn. red.)

¹⁰⁴ Kopec zvaný Ptačí vrch s altánem v sadech Svobody. (Pozn. red.)

¹⁰⁵ Srdéčka - odborně srdcovka drobnokvětá (lat. Dicentra eximia) - jsou květiny s charakteristickými růžovými květy ve tvaru srdce. Englišovi je měli později i na zahradě své pražské vily. (Pozn. red.)

¹⁰⁶ Psáno 24. 11. 1954, sv. Kateřiny, -10 °C, mraz, slunce. (Pozn. aut.)

¹⁰⁷ Archaismus, dnes husy. (Pozn. red.)

¹⁰⁸ Křesťanský svátek Všech svatých je 1. listopadu. (Pozn. red.)

V tom milém prostředí děsil mne návrat do Opavy k Schustkům. Uprosil jsem rodiče, aby mne dali do bytu k paní Salzbornové. Měl jsem už předem zajištěno, že mne vezme. Bylo tam sice¹⁰⁹ na jednooknový úzký pokoj lidí dost.

Bydleli tam už dva studenti, sextáni Bajer ze Štramberku a Jašek z Klimkovic; jejich postele stály vpravo a vlevo kolem okna. Bylo tam místo nalevo za první postelí pro druhou naproti posteli, v níž spala paní Salzbornová s dcerou asi šestnáctiletou. A tak se dali rodiče uprosit a přestěhovali mne.

Pomalu jsem se seznamoval s novým prostředím, především s osobami. Bajer i Jašek byli nade mnou, primánkem, velmi povzneseni, ale byl jsem jim dobrý zajít pro pivo s džbánkem do hospody na rohu a skoro vedle. Bajer byl náramně pilný a krasopisně psal slovíčka z řečtiny a z latiny. Jeho kolegové si je chodili opisovat. Jejich hledání¹¹⁰ bylo pracné. Též tam za nimi chodil Marian Haas, rovněž sextán, pozdější premonstrát a doktor filosofie, jemuž řád na Strahově dovolil externí působnost. Byl profesorem matematiky na gymnasiu v Opavě a jako pensista žil na faře ve Střešovicích. Chodil tam z Kylešovic Sobotík, jemuž říkali „Sutoř“¹¹¹, protože jeho otec byl ševcem. Augustin Bajer se stal knězem. Byl menší postavy, subtilní, trochu napravo nahrbený. Navštívil jsem jej, když už byl knězem, u nich doma ve Štramberku, přes prázdniny. Pak byl nakonec farářem ve Velké u Strážnice. Snad už zemřel. Jašek byl blondýn, skoro bílý, vysoký, s čupřinou na čele a silně nahluchlý. Když mne naučili hrát karty, díval se nám (Bajerovi a mně) na ústa, jestli si nenapovídáme. Studoval přes tuto svou chybu obstojně a byl pak tajemníkem obce Klimkovic. Kouřil dýmku (Bajer ne) a otravoval nám vzduch. Provedl jsem mu klukovství¹¹² a nalil vody do dřevěné dýmky mosazným plechem vyložené. Honil mne kolem stolu a hrozil, že mne pověsí za opasek ke stropu, který byl dřevěný, a měl nosné trámy.¹¹³

Jašek mne chytil, ale na strop nepověsil, čehož důkazem jsou tyto vzpomínky. Byl to vůbec velmi dobrosrdečný člověk. Když jsem ležel nemocen, seděl u mé postele a vykládal mi povídky o starém Štukovi a Mižduchovi z Klimkovic. Štuka prý byl tak velký kuřák, že ani v noci nepustil fajfku z huby, kde měl už na ni ve rtu rýhu. Ani když ho „nočnice“¹¹⁴ vodily“ (byl náměsíčný) a chodil po povale (po stropě). Tu ho zavolala jeho žena: „Karle!“ Ale to se nesmí. Spadnul hned z povalu dolů, kde měli v díži zaděláno na chleba. Prorazil víko, seděl v díži, hlavou ven a fajfku též. Takový to byl kuřák. S Mižduchem chodili na pouť, ale o jejich příhodách se nehodí psát.

Slečna Salzbornová byla hezké černovlasé a černooké děvče, ale ani jsem se hrubě¹¹⁵ na ni nepodíval. Doma jsem slyšel říkat „un (on) ma s ňu děcko“, a nemohl jsem to pochopit. Myslel jsem, že se to může stát, když se mužský na děvče pěkně podívá. Proto jsem se hrubě ani nedíval, a když, tak jsem se mračil. Teprve Arnošt Chamrád¹¹⁶ (tercián z Hrabyně,

¹⁰⁹ Ve smyslu ačkolí, přestože. (Pozn. red.)

¹¹⁰ Ve významu dohledávání významu jednotlivých slov. (Pozn. red.)

¹¹¹ Slovo vzniklo odvozením od kněžské sutany, označuje nositele sutany. (Pozn. red.)

¹¹² Archaismus, dnes klukovina. (Pozn. red.)

¹¹³ Psáno 28. 11. 1954, -2 °C mrazu, pošmourno. (Pozn. aut.)

¹¹⁴ Nočnice jsou postavy ze slezských lidových příběhů, představují drobná světýlka objevující se nad bažinami a svádějící člověka z cesty. (Pozn. red.)

¹¹⁵ Slezský nářeční výraz, označení pro příliš. (Pozn. red.)

¹¹⁶ Srv. kapitoly Sestra Marie, Opavské gymnasium koncem 19. století a Vzpomínky na gymnasiálních let. (Pozn. red.)

hospodského syn, později nedokončil maturu a byl sám hostinským, hercem, skládal písničky a v dialektu básně) mne o prázdninách instruoval pro život. Ostatně slečna Salzbornová neuměla ani hrubě česky, chodila do německých škol.

V tomto bytě jsem bydlel až do kvarty (včetně). Byl to byt slunný. Vyhlička na západ neměla blízkých překážek v přízemních kůlnách a hospodářských staveních. Zde jsem přečetl svůj první román od Flygare-Carlénové „Poustevník na skále svatojanské“¹¹⁷, a když jsem ho po letech zahlédl a koupil, viděl jsem jasně celý tehdejší byt, postýlku, stůl u okna.¹¹⁸ Do školy nebylo daleko, šlo se Panskou¹¹⁹ ulicí až k zemskému domu, pak nalevo kolem matiční budovy,¹²⁰ dále kolem plotu a zdi gymnasiální zahrady.

Zde jsem se modlival u postele, zvláště když jsme se vraceli z Kylesšovského kopce,¹²¹ kde jsme si hráli v úvoze s míčem a byli Němci přepadeni, takže došlo i ke rvačce, a protože jsem se bál trestu a vyloučení z gymnasia, modlil jsem se, aby ještě tentokráte Bůh ode mne odvrátil pohromu trestu. Modlil jsem se takto vícekrát. Chodil jsem večer na požehnání k minoritům¹²². Ještě do dnes mi zní zpěv: „Sei, Mutter der Barmherzogheit, sei, Königin, gegrüsst.“¹²³ Jídlo bylo u paní Salzbornové jednoduché, čisté a pro mne velmi dobré. V neděli jsme měli řízků s knedlíky a polité máslem. Moje manželka pak nemohla pochopit, že jsem po ní žádal k řízkům knedlíky. Jen jedna věc mi nechutnala. To byla nedělní hrachová polévka, v níž plaval uvařený hrách ve vodě. A když sestra, která byla u bratra faráře kuchařkou a po jeho smrti bydlela u rodičů, řekla, že na Štědrý večer uvaří místo naší obvyklé pивní polévky polévku hrachovou, prosil jsem, aby to nedělala. Udělala ji přece, ale já ji ani nepoznal, tak byla výtečná. Tak ji jím dodnes. Zde jsem dělal první nezdařilé pokusy tajného kouření cigaret (sultánek)¹²⁴, zkrátka zde jsem prožíval své dětství k dospívání.

Když Bajer a Jašek udělali maturu, byl jsem v tercii. Odešli z bytu. Přizval jsem do bytu v kvintě svého spolužáka Josefa Jiříčka, pozdějšího vicepresidenta moravské zemské školní rady za první republiky. Byl druhým s vyznamenáním ve třídě a trochu na mne žárlil. Po čase jsem poznal jeho synovce Gustava Jiříčka, který si vzal za ženu slečnu Hališkovou z Hrabyně, kterou poznal jako úřednici finanční správy v Opavě, kam jsem ji přijal. Ale to už nebyly ty veselé doby za Bajera a Jaška. Paní Salzbornová (byla vdova) si vzala do bytu ještě jednoho podnájemníka (staršího bledého dělníka, který byl, jak jsem později vyrozuměl, jejím milencem či druhem), dcera dostala mezitím místo v Karvině a šla z domu. Paní Salzbornová hledala nový byt, aby mohla mít více strážníků a podnájemníků, odstěhovala se na Ratibořskou ulici, kam jsem ji nenásledoval. Začalo nové hledání bytu, zase především co nejlacinějšího.

¹¹⁷ Jedná se o rozsáhlý třídílný historický román odehrávající se na pobřeží Norska v polovině 19. století. FLYGARE-CARLÉN, Emilie. *Poustevník na skále svatojanské*. Praha: Posel z Prahy, 1870. 3 sv. (Pozn. red.)

¹¹⁸ Srv. kapitolu Vzpomínky z gymnasiálních let. (Pozn. red.)

¹¹⁹ Dnes Masarykova třída v Opavě. (Pozn. red.)

¹²⁰ Označení odvozené od Ústřední matice české. Dnes zde má Matice slezská Matiční dům. (Pozn. red.)

¹²¹ Dnes je zde vilová čtvrť. (Pozn. red.)

¹²² Řád menších bratří konventuálů je řeholní řád. Jedná se o jednu ze tří větví františkánského řádu. Jeho členové bývají nazýváni minorité. (Pozn. red.)

¹²³ Něm. Zdrávas Královno, Matko milosrdenství. (Pozn. red.)

¹²⁴ Sultánky byly krátké cigarety bez filtru, které se ručně vyráběly v Hodoníně z orientálního tabáku odrůdy Samsun. (Pozn. red.)

První náklad na studie byl zaplacen z dvojdukátu, který mi otec koupil z krejčárků¹²⁵ za rok ministrantství vydělaných. Měl jsem doma v „kostnu“¹²⁶ tajnou skrýš. Nahoře se dalo odšoupnout ozdobné prkénko a za ním byla tři šuplata, do nichž jsem ukládal své úspory a také všechna svá vysvědčení a různé listiny, jimž jsem nerozuměl. Tím se stalo, že mám všechna svá vysvědčení podnes a že jsem si zachoval listiny důležité pro rodinnou kroniku psanou až v pozdním stáří. Dukát¹²⁷ musil ven a už se nevrátil. Rodičům se vedlo špatně, otec byl stár, řemeslo už neprovozoval. A z toho kousku půdy, dvou až tří hektarů, se špatně žilo pěti osobám, měl-li být vydržován na studiích synek. Dostával jsem nějakou malou podporu od Podporovacího spolku českých škol v Opavě, ba dokonce i jednou kalhoty z takové hnědé kopřivové látky, na níž každý zdaleka viděl její původ. Styděl jsem se za ně. V tercii už bylo lépe. Dostal jsem první hodiny. Vyučoval jsem spolužáka Aloise Hýbnera, hezkého hochu s kučeravými vlasy z bohaté rodiny v Ostravě (otec byl báňským radou). Bydlel na Jaktařské¹²⁸ ulici spolu s dvěma bratry Jurečkovými, rovněž ze zámožné rodiny z Ostravy. Jeden z nich byl naším spolužákem, chodil velmi elegantně oblečen, v oktávě nosil hůl a chodil s děvčetem. Stal se profesorem dějepisu, už zemřel. Druhý se stal lékařem, už je též dávno mrtev. Hýbner se stal v Ostravě advokátem a žije dodnes (v r. 1954).¹²⁹

Můj úkol nebyl snadný. Škola trvala od osmi do čtyř hodin. Zašel jsem domů na svatčinu a pak na Jaktařskou. Učil jsem Hýbnera latině, řečtině a matematice. V matematice to bylo pro mne snadné, všechno jsem uměl ze školy. Ale příprava úloh z řečtiny na příští den a také třeba méně z latiny, kde jsem neznal slůvka a měl jsem někoho učit, čemu jsem se měl sám učit, bylo namáhavé. A autoritu jsem musil zachovat. Naším hodinám byl přítomen starší Jureček (Štěpán) a pozoroval mne. Hýbner byl milý hoch. Dostával jsem za denní hodinu kromě neděle čtyři zlaté, a to bylo co říct. Měl jsem pak ještě druhou hodinu u obuvníka Štěpána na Ostrožné ulici, který měl dva syny, jeden byl o dvě třídy starší, mladší byl spolužák. Toho jsem učil. Byl v dějepisu nesmírně pilný a měl tlustý sešit, do něhož si psal každou podrobnost z historie, ale matematika, řečtina a latina mu nešly. K němu jsem chodil od Hýbnera, už sám připravený, takže bylo vyučování snadné. Kolik jsem dostával, už se dobře nepamatuji, asi tři zlaté. Ale tři a čtyři zlaté dělalo sedm zlatých a to už byla skoro polovina toho, co jsem platil kvartýrské. Ale denně jsem pracoval (s cestami) po škole tři hodiny nejméně, protože se hodina obyčejně protáhla. K tomu škola a trochu vlastní přípravy. Bylo to pro mne dosti únavné. Ale byl jsem šťasten, že se už zpola živím sám a o prázdninách jsem měl starost, jestli zase dostanu hodiny.

Když jsme se tedy stěhovali ze Svatodušní ulice od Salzbornky, hledal jsem zase laciný byt „hier werden Studenten in Kost und Quartier aufgenommen“¹³⁰. A našel jsem ho hned vedle českého gymnasia na téže straně, kde se vcházelo do gymnasiální zahrady, několik

¹²⁵ Krejcar byla původně stříbrná mince ražená od roku 1271 v jihotyrolském Meranu. Posledním panovníkem, který razil krejčary na našem území, byl František Josef I. (Pozn. red.)

¹²⁶ Starožitná komoda se zásuvkami. (Pozn. red.)

¹²⁷ Označení pro zlatou minci, která se razila už od středověku. Dukát se vyznačoval dodržováním obvyklé hmotnosti 3,50 g i ryzosti kovu. Výraznou změnou v průběhu času byla jeho obrazová náplň. (Pozn. red.)

¹²⁸ Dnešní Krnovská ulice v Opavě. (Pozn. red.)

¹²⁹ Psáno 26. 11. 1954, 0 °C, pošmourno. (Pozn. aut.)

¹³⁰ Ubytujeme studenty, stravování v ceně. (Pozn. red.)

domků vedle na roháku¹³¹ „Spitzgasse“¹³², úzké uličky, která vedla až k Panské (Masarykové). Byl to malý jednopatrový domek, do něhož se vcházelo ze Spitzgasse, průčelí šindelové střechy měl proti německému gymnasiu. Do domu vedla úzká, kameny vykládaná síňka a z té první dveře¹³³ napravo byl můj nový byt. Uzounký pokoj o jednom okně, v němž bývala velmi stará babička s brejlemi. Měla po levé straně dvě postele za sebou, tu přední u okna pronajímala. Na pravé straně byl sporák na vaření a topení, skříň a malý stolek pro dvě osoby. Proti sporáku nalevo byl stoleček s lavorem, na němž se babička myla i buchty zadělávala. Ale jinak byla čistá a pokoj též. Co mně vadilo, byla pronikavá vůně bazalky zasazené v květináčích na okně. Dodnes se mi ta vůně protiví a připomíná můj nuzný byt ve Spitzgasse. Nad stolkem byl obrázek pro mne zvláště zajímavý. Byl to malý obrázek hraběňské Panny Marie a Hrabyně z 18. století vyšíváný na hedvábí ve starém zašlém rámečku. Právě kvůli tomuto obrázku jsem se sháněl (jako ministr) po svém nacionále¹³⁴ na gymnasiu v kvintě, abych zjistil jméno té babičky, abych pak u soudů zjistil projednání pozůstalosti a dědice, majitele tohoto obrázku. Nacionále jsem nenašel. Babička byla Němka a já už jsem v kvintě mluvil dosti německy, abych se dobře dorozuměl. Ačkoli byl byt čistý, postele pokryté a babička čistá, jedl jsem tam s velkou nechutí při té protivné vůni z bazalek. V tomto bytě jsem přečetl román „Hrabě Monte Christo“¹³⁵ od Dumase, četl jsem do rána. Ale mé trápení v tomto novém bytě netrvalo dlouho, jen několik neděl. Jednoho rána mne zavolal ředitel Josef Fürst do ředitelny (přišel pro mne do třídy školník Tesař) a učinil mi nabídku, nechtěl-li bych jít jako instruktor do rodiny dr. Mlčocha ke dvěma chlapcům. Naznačil mi jejich nezbednost. Dr. Antonín Mlčoch byl váženým českým advokátem (myslím, že jediným¹³⁶ tenkrát vedle dr. Stratila). Byl to starší pán, obtloustlý, červený ve tváři, ačkoli nesmírně střidmý, bělovlasý, bělovousý, s přistřiženou bradou. Měl modré oči, byl na jedno oko šilhavý a kulhal (raněn na vojně v roce 1866). Byl rodem z Miňůvek na Moravě. V besedě¹³⁷ rád hrával šachy. Na opavském hřbitově je na vysokém podstavci jeho zdařilá poprsí z mramoru.¹³⁸

Stěhovat jsem se musil ihned, ale stěhování se neobešlo bez incidentu. Bylo to ve středu, když jsme měli odpoledne jinak prázdnou, ale od jedné do dvou byla hodina stenografie [pro toho], kdo se do ní přihlásil. Učil ji profesor Svěrák¹³⁹, velmi svěrázná figurka opavského gymnasia, člověk jistě počestný a povinností svých dbalý, ale ohromný držgrešle. Chodil do školy v otrhaném světlém kabátku, harasovou¹⁴⁰ černou tkaničkou olemovaném. A když se ohnul při tabuli, ukázalo se, že měl na světlých kalhotách černou polovici. Byl to malý mužiček s plnovousem, který učil přírodopisu a v potřebě i v primě matematice. Říkal nám „synečku“. Po Fürstovi zastupoval ředitele. Chtěje se tedy stěhovat, prosil

131 Označení pro rohový dům. (Pozn. red.)

132 Dnešní název ulice v Opavě je Úzká. (Pozn. red.)

133 Ve smyslu z té se prvními dveřmi napravo vcházelo do nového bytu. (Pozn. red.)

134 Osobní údaje. (Pozn. red.)

135 DUMAS, Alexandre. *Hrabě Monte-Kristo*. Praha: A. G. Steinhauser, 1862. 5 sv. (Pozn. red.)

136 Míněno jediným v Opavě. (Pozn. red.)

137 Spolek pro pořádání přednášek, schůzí, uměleckých vystoupení apod. (Pozn. red.)

138 Psáno 27. 11. 1954, 4 °C, velice pošmurno. (Pozn. aut.)

139 Více o profesoru Svěrákovi píše Karel Engliš v kapitole Opavské gymnasium koncem 19. století. (Pozn. red.)

140 Hrubá vlněná valchovaná tkanina. (Pozn. red.)

jsem ho za dovození z těsnopisu. Ale on mi dovození nedal. Prý jaképak stěhování, vezmu zouvák a půjdu. Ale o půl jedné přijela sestra Anna z Hrabyně a přinesla jako obvykle prádlo (též něco na zub). Šel jsem tedy s ní, protože za hodinu odjížděla a do těsnopisu jsem z tohoto jiného důvodu nešel. Myslel jsem si, že to Svěrákovi vyřídím. Ale nedostal jsem se ke slovu. Byla bouře už hned v těsnopise celou hodinu a pak v nejbližší hodině botaniky (v kvintě jsme měli botaniku). „Takový chlebař¹⁴¹ má být učitelem!“ A tak podobně. Jen jsem hořel. A pak přišla klasifikace herbáře, který jsem měl dokonale rozčleněn a velmi bohatý. Svěrák si dal práci a na každý z těch set archů, na nichž byly nalepeny sušené květiny, připsal červeným inkoustem „- 96.“ („gut“, rok 1896) a „má sbírku.“ To byla nejhorší známka vedle nedostatečné. Na vysvědčení jsem dostal z botaniky dvojku, což mělo důsledek i pro maturitní vysvědčení, kam přišla průměrná známka z kvinty (botanika) a sexty (zoologie), kdy jsem měl na semestrálních vysvědčeních zase jedničku. Svěráka jsem si udobřil teprve po letech, když jsem po absolvování práv v Praze studoval na státovědecké fakultě v Mnichově¹⁴² a živil se tím, že jsem čtyři hodiny denně učil hraběte R. Czernina (už ženatého) ke II. státnici na právech (Německé university v Praze). Když jsem jednou přišel ze svátků, oznamoval mi Czernin, že mne hledala tajná policie, a též na bytě mi to hlásili. Byl jsem zvědav. Rozřešení nedalo na sebe dlouho čekat. Hned po svátcích přišel civilní policajt znovu, legitimoval se, ukázal mi zápisník plný stenografických záznamů s tím, zda bych to uměl přečíst. Byla to primitivní Gabelsbergerova stenografie¹⁴³ českých záznamů. Hledali po celém Mnichově, kdo by zápisky přečetl. Jedni znali stenografii, ale nikoliv Gabelsbergerův systém, jiní znali tento systém, ale neuměli česky. Hledali na universitě, a tak na mne přišli. Převzal jsem přepis a překlad do němčiny. Dal jsem si na čase, aby se práce nezdála příliš snadná a odměna aby nebyla kvůli tomu menší. Šlo o českého obchodníka, který se svou družkou byl v soudní vazbě, protože vykrádal kostelní pokladničky a vedl si o tom přesné záznamy a vůbec o všem zápisy. Po několika týdnech jsem odvedl práci a dostal jsem 40 zlatých desetimarek. Pak jsem byl pozván o prázdninách do Eichstättu¹⁴⁴ k hlavnímu přelíčení jako znalec. Prohlédl jsem si tenkrát Řezno a Norimberk. Tak o tom jsem psal Svěrákovi, jak mi byla stenografie užitečnou. Předčítal můj dopis v hodině těsnopisu a bylo dobře.

Tak jsem se tedy nastěhoval k Mlčochům. To bylo zcela jiné prostředí nežli mé předchozí byty. Nevím, byli-li Mlčochovi bohatí. Měli třípokojový byt. Z podlouhlé předsíně šly dveře nalevo do kuchyně a napravo do malého salonu. Na ozdobném stole ležely veliké dvě knihy, ilustrované Bible, se zlatou ořízkou a s nádhernými deskami. Kolem stolu byly řezané fotely¹⁴⁵, látkou čalouněné. Rovnou se šlo z předsíně do velikého pokoje, který byl jídelnou, ložnicí a obývacím pokojem. Uprostřed stál stůl a kolem vysoké pletené židle, kolem stěn postele. Na stěně byly velké portréty dr. Mlčocha a jeho manželky. Z tohoto pokoje vedly dveře napravo do menšího pokoje, kde jsem bydlel (spal) s oběma hochy.

¹⁴¹ Hanlivý výraz pro člověka, který pracuje jen pro hmotný prospěch, zisk. (Pozn. red.)

¹⁴² Srv. kapitolu U hraběte Czernina v Mnichově. (Pozn. red.)

¹⁴³ Německý systém těsnopisu. (Pozn. red.)

¹⁴⁴ Německé okresní město ve spolkovém státě Bavorsko. (Pozn. red.)

¹⁴⁵ Výraz pro křeslo, lenošku. (Pozn. red.)

Byl tam velký etažér¹⁴⁶ s knihami (hlavně německými klasiky), stůl, židle a dvě postele, hoši spali spolu. V obývacím i v našem pokoji byl nábytek, který svědčil o svém krásném původu, ale byl opotřebovaný, se stopami po válečných projevech obou hochů. Nicméně i tak to byl ohromný rozdíl oproti zařízením mých předešlých bytů. Koupelny nebylo, svítlo se petrolejem.

Hned jsem se seznámil s celou rodinou. Paní Mlčochová byla starší, asi 36 let, černo-vlasá, bledá, ostrých rysů, černých pronikavých očí, humorná. Měli kromě hochů i dvě děvčátka, Emerencii (sama¹⁴⁷ se též tak jmenovala) a Vlastu (to jméno se mi tak zalíbilo, že jsem své první dcerce dal též jméno Vlasta). Vlasta ani ještě nechodila do školy. Paní Mlčochová byla z Konice na Moravě. Mne ovšem zajímali hoši, které jsem měl vést. Byla to dvojčata, jichž jsem dlouho rozeznával jen podle křivého zubu u jednoho z nich. A musil jsem často volat „otevři pusu“, abych je rozeznal. Jeden se jmenoval Antonín (a říkali mu Takín) a druhý František (a říkali mu Nini podle prvních zvuků jejich dětské řeči). Byli 12 let staří, zdraví, silní, opakovali primu, protože měli na vysvědčení samé pětky, i mravy pochybné. Profesoři to jistě váženému otci, s nímž se v besedě stýkali, neradi dělali a musilo to být už silné, když to k těmto koncům došlo. Nebyli nenadaní, protože po ročním vedení byli jako repetenti s vyznamenáním. Ale nezbedové to byli první třídy. Musil jsem je denně před gymnasiem čekat (nebo oni mne) a šli jsme pospolu domů, jinak se cestou servali s Němci (německými kluky) třeba až do krve a také nepřišli dochvilně. Zkrátka musil jsem je hlídat na každém kroku, s nimi se učit, až udělali úlohy, na procházku jít a být s nimi, až šli spát. Pak jsem teprve mohl dělati své úkoly, studovati nebo si čísti, k němuž skýtala knihovna na etažeru v pokoji hojnou příležitost. Také mne někdy budil dr. Mlčoch, když jsem vyčerpán usnul na stole nad knihou. Ještě slyším jeho šoupavý krok, když přišel se svíčkou na nás dohlédnout. Hoši byli tak nezbední, že jsem našel v našem pokoji i rákosku jako „výchovný“ prostředek. Ale celkem mne poslouchali, zvláště když věděli, že otec za mnou stojí a mne se vypyává časem. Jiné to bylo s paní Mlčochovou. Trápilo ji, že její hoši nemají volno, musí se pořád učit atd. Nevrlé se obracela proti mně. A když jsem večer nechtěl pustit hochy na májovou pobožnost, která jim byla záminkou, dovolila jim to matka proti mé vůli, ale s tak neblahými konci, že se o tom musil dozvědět otec, který mi dal za pravdu, čímž ovšem dále zhoršil můj poměr k paní Mlčochové.¹⁴⁸ To nějaké zamračení by mi nebylo tak vadilo jako to, že mne při obědě nepobídla, abych si ještě vzal. A to bylo horší. Zejména v pátek, když jsme měli k obědu čočku s cibulkou politou a koláč, bych si byl tak rád vzal ještě jednu. Dodnes na to vzpomínám, když máme čočku nebo koláče. Vcelku jsem však hladu neměl. V sobotu byla koupel. Koupelny nebylo. Do kuchyně se přinesla plechová vana a voda [se] ohřála v hrncích. Napřed se vykoupal dr. Mlčoch, pak paní Mlčochová v téže vodě, dále děti, po nich student v téže vodě a nakonec pomocnice v domácnosti. Tenkrát se jí říkalo služka. Ani jsem si neuvědomil, že nemám čistou vodu, byla teplá (přilévala se teplá, když vychládala) a sedět v ní byl blažený pocit, kterého jsem

¹⁴⁶ Patrová polička, stojan s policemi, přihrádkami. (Pozn. red.)

¹⁴⁷ Ve významu sama paní Mlčochová. (Pozn. red.)

¹⁴⁸ Psáno 30. 11. 1954, 5 °C tepla, oblačno, udělal jsem krátkou procházku ráno. (Pozn. aut.)

dosud nezažil. Dosud jsem se koupal jen v rybníku nebo v řece ve studené vodě. Teplá mi lahodila, až už jsem se na koupání v sobotu těšil.

O prázdninách po úspěšném vysvědčení byli Mlčochovi (paní a děti) v Hrabyni na letním bytě, bydleli blízko mých rodičů a byl jsem zase pořád s nimi. Ale v následujícím roce očekávali u Mlčochů rodinu, a protože měli malý byt a konečně hoši už lépe studovali, musil jsem se vystěhovat a docházel jsem do domu jen jako instruktor na hodiny. V sextě (1896) zemřel mi o Vánocích otec a dr. Mlčoch převzal poručnictví nade mnou, které však brzy skončilo mým prohlášením za plnoleta¹⁴⁹. Nebylo hrubě co spravovat, živil jsem se sám a mé jmění pozůstávalo ze 300 kn (korun)¹⁵⁰ po strýci Vincencovi ze Suchých Lazců. Nosíval jsem otci tabák do dýmky, když jsem se sám živil a matka mu už nemohla dávat na tabák. Hoši Mlčochovi byli nadaní, nepotřebovali učitele, nýbrž stále přísné vedení, a proto když jsem odešel z jejich rodiny, dělali neplechu znovu. František udělal maturitu a dr. Mlčoch jej poslal do Prahy na práva, aby převzal jeho kancelář (v níž už pomáhala Vlasta), ale František nedostudoval a žil bez zaměstnání u matky. Když otec zemřel, pak nakonec i s matkou až do smrti žili oba u Vlasty, která se provdala za stavitele v Holešově. Vlasta byla velmi dobrosrdečná. Emerencie se provdala za profesora Jaroše v Opavě, kde žijí dosud.

Úspěchy u hochů Mlčochových mně udělaly na gymnasiu renomé, protože to byla vážená česká rodina a nezbednost hochů byla známa. Neměl jsem tedy o hodiny nouzi. U Mlčochů mi platili¹⁵¹ vedle plného zaopatření 6 zl., tj. 12 korun zlatých, což bylo hodně. Platil jsem v Hrabyni Hališkoví za pár ručně šitých bot 6 zl. Za ten rok jsem se trochu ošatil. Ale zvyknul jsem si lépe bydlet a už bych nebyl šel do tak nuzných bytů, jaké jsem měl dříve, a nebylo toho také třeba, protože, jak řečeno, jsem měl dosti hodin. Učil jsem primány Dluhoše a Jedličku z Tísku. Jedlička je doktorem práv a byl farářem v Těšíně, žije na odpočinku ve Frýdku, navštěvuje mne v Hrabyni v mém exilu a rád vzpomíná, čemu jsem jej naučil. Učil jsem spolužáka Nemetha, který bydlel v témže domě jako katecheta Karas v podkroví i se svými bratry. Byli též z Příboru jako Karas, který měl nad nimi dohled a kázeň, kterou vykonával svým opaskem. Udělal maturu a šel k bernímu úřadu. Stal jsem se později jako finanční ministr jeho představeným a uspíšil jsem jeho postup.¹⁵² Učil jsem krátkou dobu před maturou beznadějně spolužáka repetenta Kerlína z Frýdlantu¹⁵³. Nebyl ani připuštěn k maturitě, studoval pak ve Vidnavě bohosloví a stal se knězem. Mnoho jsem pracoval, abych vydělal na živobytí, ale vyučování mi také neobyčejně prospělo. Jednak jsem látku opakoval a tím lépe ovládal, jednak jsem musil problémy analyzovat a pojmy vysvětlovat, čímž jsem zlepšoval své myšlení. To se ukázalo později, kdy záleželo na přesném užívání pojmů ve vědách. Měl jsem za to lepší bydlení. Po ubytování u Mlčochů jsem měl jen dva byty.

¹⁴⁹ Archaismus - za plnoletého. (Pozn. red.)

¹⁵⁰ Od r. 1892 neplatily zlaté (Ft.), nýbrž koruny (kn) v hodnotě 2 koruny = 1 Ft. (Pozn. red.)

¹⁵¹ Karel Engliš uvádí vyšší měsíční platby. (Pozn. red.)

¹⁵² Psáno 1. 12. 1954, 6 °C tepla, pošmournó. (Pozn. aut.)

¹⁵³ Jde o Frýdlant nad Ostravicí. (Pozn. red.)

Jeden na „Sviňském trhu“¹⁵⁴, kde byla budova „U Bílého vlka“ a v ní hospoda (zájezdní hostinec), naproti kluzišťe. V prvním poschodí bydlela matka se dvěma starými pannami, z nichž jedna se věnovala domácnosti a druhá ručním pracím. Připomněl jsem si to, když jsem četl v F. L. Věkovi, jak otec hledal pro svého synka byt v Litomyšli u svých sestřenic. Přicházelo se přes dvě místnosti do našeho studentského pokoje odděleného od ostatního bytu skleněnými dveřmi se záclonkami. Musili jsme udržovati pořádek, nechodit pozdě domů, čistit si obuv. Byt byl velmi čistý. Bydlel jsem tam se spolužákem Lhotským, synem lékaře z Litultovic, který se nás po maturě při všech schůzkách stranil. Byl zaměstnán v poštovní spořitelně ve Vídni a pak po roce 1918 v Praze. Byl znamenitým matematikem. Bydlel s námi taky Ráb z Hrabyně. Jeho otec byl na Přerovci¹⁵⁵ myslivcem. Studoval pak práva a byl poštovním presidentem v Opavě, Bratislavě, Brně i v Praze. Ráb byl básníkem. Napsal krásnou knihu „Zelené království“¹⁵⁶ ze svého okolí¹⁵⁷ ve Smolkově, kde byl též jeho otec myslivcem, a z Přerovce. Pak sbírky básní „Ostrá hůrka“¹⁵⁸, „Hrabyně“¹⁵⁹ a jiné. I mně věnoval v poslední uvedené sbírce jednu báseň. Žije na odpočinku v Brně. Pak tam bydlel nezbedný primán Onderka z Mokřých Lazců. Ani nevím, jestli studoval dál. Jak jsem přišel k tomuto bytu a proč jsem odešel, už nevím. Měl jsem pak ještě jeden byt v Poppengasse¹⁶⁰, v ulici, která spojuje Ostrožnou ulici s Besedním domem. Je pokračováním Heiligegeistgasse¹⁶¹, kde jsem bydlel čtyři roky v primě až v kvartě. Bydlel jsem tu u starších manželů, Němců. On měl plnovous a ona šedivé vlasy, byla pěkná, s černýma očima. Ani už nevím, čím byl manžel, chodil na poledne domů. Měli občanskou¹⁶² vydatnou stravu. Byl jsem na půl stravy. Na večeri mi nosila sestra občas pecen chleba a hrnec s tvarohem. Pokoj jsem měl s jedním německým hochem, nějakým Lerchem, který chodil na měšťanku. Jeho otec měl pilu v Rýmařově. Nikdy jsem potom o něm neslyšel. Přicházel jsem domů z hodin až večer. Učil jsem se ráno, latinu jen při kávě. Na tento byt nemám zvláštních vzpomínek. Chodil mne tam navštěvovat spolužák Vilibald Orlick. Když přišel a já měl jablko, neřekl nikdy „dej mi jabko“, nýbrž „dej mi dvě jabka nebo tři“. Žije dosud v Bratislavě na odpočinku, má výborný humor. V kvintě, když jsem napsal na spolužáky epigramy, on je ilustroval.¹⁶³ Zkonfiskoval mi je katecheta P. Karas. Teprve z jeho pozůstalosti jsem je pěkně vázané dostal zpět. To byl můj poslední byt v Opavě. Odtud jsem maturoval a loučil se s tímto bytem, rozloučil jsem se s Opavou.

V Opavě jsem prožil svůj přechod od dětství do jinošství, dobu svého života plnou tužeb a ideálů, dobu krásnou. Probouzel se duch, probouzelo se tělo, které dospívalo.

¹⁵⁴ V současné době již neexistující trh, nacházel se poblíž dnešní Těšínské ulice v Opavě. (Pozn. red.)

¹⁵⁵ Zalesněný kopec mezi Hrabyní a Suchými Lazci, kde byla myslivna. (Pozn. red.)

¹⁵⁶ Antonín Ráb publikoval pod pseudonymem Jáchym Blechta. BLECHTA, Jáchym. *V zeleném království. Kapitoly z rodného hnízda*. Moravská Ostrava: Melantrich, 1943, 213 s. (Pozn. red.)

¹⁵⁷ Ve smyslu z okolí svého domova. (Pozn. red.)

¹⁵⁸ BLECHTA, Jáchym. *Ostrá Hůrka: Zpěv slezské svobody*. Hrabyně: Iskra, 1933, 138 s. (Pozn. red.)

¹⁵⁹ BLECHTA, Jáchym. *Hrabyně: Kniha veršů*. Opava: Slezská Grafia, 1928, 82 s. (Pozn. red.)

¹⁶⁰ Dnes ulice Popská v Opavě. (Pozn. red.)

¹⁶¹ Ulice Svatodušní v Opavě, dnes U pošty. (Pozn. red.)

¹⁶² Ve významu obyčejnou. (Pozn. red.)

¹⁶³ Epigram je krátká satirická báseň. Dnes se knížka nachází v rodinném archivu potomků Karla Engliše. O této sbírce se Karel Engliš zmiňuje i jinde, srv. kapitoly Opavské gymnasia koncem 19. století a Spolužáci. (Pozn. red.)

Přilnul jsem k Opavě a k českému gymnasiu, ačkoli jsme v Opavě zažili od německých studentů mnoho ústrků. Mluvil jsem při čtyřiceti- i padesátiletém jubileu českého gymnasia. Z jeho budovy není nic, byla zničena válkou, i zahrada před ní je zničena. Tam jsme se shromažďovali před školou, v neděli před mší, před písemnými maturitami. Pobořena je k nepoznání i Opava. Tak jsme ji našli při své schůzce abiturientů po padesáti letech. Už nás zbylo z 24 při maturitě jen 9 a přišlo na schůzku jen 7. Dívali jsme se na sebe a zdálo se nám každému, že ti druzí velice zestárlí. Pak jsme se sešli po dalších pěti letech, lépe¹⁶⁴ sešli se ostatní, já jsem, po mrtvici vyhnán z Prahy do Hrabyně, nemohl přijet. Přišli za mnou do Hrabyně. Jak to bylo dojemné. Ale to už není otázka mých bytů gymnasiálních. Snad si o spolužácích něco povíme jindy.¹⁶⁵

Opavské gymnasium koncem 19. století¹⁶⁶

Na opavském gymnasiu jsem studoval v letech 1891–1899 ve svém 11.–19. roku. Je to přechod mezi dětstvím a jinoštvím, je to krásná doba probouzejících se snů mládí. Ač jsem byl velmi chudobný a přetížen soukromým vyučováním, abych se uživil, mám na tu dobu nejkrásnější vzpomínky. I dnes se zdálky (z Hrabyněského kopce) dívám do opavské roviny a na Opavu s věžemi farního minoritského kostela s láskou. Tenkrát byla Opava německá (Čechů byla asi 1/8)¹⁶⁷ a protičeská, a rolníci, kteří z okolí svázeli materiál ke stavbě českého gymnasia matičního¹⁶⁸, vytrpěli mnoho (i tělesných ústrků). Nejinak i my studenti od německých hochů. Opava měla své německé staré gymnasium¹⁶⁹, výstavné, postavené v kiosku. Tyto kiosky (parkové pásy) byly zřízeny v okruhu kolem Opavy na místě dřívějších hradeb. Tenkrát stál ještě i lichtenštejnský zámek v místech, kde je dnes muzeum¹⁷⁰ a učitelství ústav. Stará mohutná stavba s příkopem a mostem i třídou za průchodem.

Opavské (české) gymnasium bylo tedy vystavěno a udržováno od Ústřední matice školské (mělo právo veřejnosti). Postátněno bylo teprve koncem mých studií, takže jsme maturovali už na českém státním gymnasiu a profesori nosili už uniformu státních úředníků. Matice byla chudá a žila jen z veřejné dobročinnosti a podle toho vypadala i budova gymnasiální. Byla dvojposchodová, nejprostší fasáda písková bez veškerých štukových ozdob. Okna byla dvojdílná úzká. Průčelí směřovalo k jihovýchodu a v zimě svítilo

¹⁶⁴ Zde i jinde v textu ve významu respektive. (Pozn. red.)

¹⁶⁵ Srv. kapitoly Vzpomínky z gymnasiálních let a 56 let po matuře. (Pozn. red.)

¹⁶⁶ Psáno 5. 2. 1955. +2 °C, vítr. (Pozn. aut.)

¹⁶⁷ Roku 1880 se k německé obcovačí řeči přihlásilo 16 149 obyvatel Opavy a k české jen 2 259 obyvatel Opavy. (Pozn. red.)

¹⁶⁸ Ústřední matice školská byla založena roku 1880 a měla podporovat vznik a provoz menšinových českojazyčných škol v národnostně smíšených oblastech Habsburské monarchie. Jednalo se zejména o české pohraničí. Budova českého matičního gymnázia v Opavě dnes již neexistuje. Stála v tehdejší Zámecké, nyní Sněmovní ulici; na tomto místě ji připomíná pamětní deska. (Pozn. red.)

¹⁶⁹ V budově německého gymnázia v Opavě byla zahájena výuka na podzim roku 1870. Byla postavena v císařsko-královském stylu, který byl podobný pro mnoho jiných školních budov po celé habsburské monarchii. Budova měla vestibul s křížovou klenbou a v patře novoklasicistní aulu. V roce 1944 ji těžce poškodily letecké nálety spojenců. Až po jedenácti letech se dočkala rekonstrukce. Některé dispozice byly změněny. Dnes zde sídlí Střední škola průmyslová a umělecká v Opavě. (Pozn. red.)

¹⁷⁰ V současnosti se zde nachází Slezské zemské muzeum. (Pozn. red.)

vycházející slunce přímo do třídy. Budova byla postavena v dosti prostorné zahradě, od ulice ohraničené zdí, vedle tenkrát také matiční školy obecné. Uprostřed zahrady stál košatý strom (snad javor), kolem něhož byla lavice, a zahrada byla rozdělena cestami uprostřed a okolo s keři. V zahradě jsme se shromažďovali, nežli otevřeli budovu k hromadnému vstupu. Každá třída měla v zahradě své místo, kde se scházeli spolužáci s knihami svázanými řemenem nebo i bez, aktovek tenkrát nebylo. Zde se také shromažďoval průvod v neděli do kostela. Napřed šla oktáva, prima naposled. V čelo se postavil katecheta Karas v mohérovém plášti, dlouhém až po kolena. Profesoři po boku. V kostele usedli žáci do lavic, oktáva vpředu a prima stála mezi lavicemi na rákosovém koberci. Chodili jsme do kostela na Dolní trh do jezuitského kostela svatého Jíří¹⁷¹, který nemá věže, ale byl uvnitř barokně velmi krásně a bohatě upraven. Sem jsme také chodili před školou se pomodlit. To byl obecný zvyk. Vedle kostela bylo městské muzeum přírodovědecké, ale i s mumii. Tam jsme chodili po kostele. Pod prostředním stromem v zahradě jsem řečnil za žáky při 40letém jubileu gymnasia. Pak za první světové války se odstěhovalo gymnasium do krásnější budovy a za druhé světové války byla matiční budova při bombardování Opavy úplně zbořena i zahrada silně poškozena. Když jsme měli 50leté jubileum maturity a sešli jsme se v Opavě, chodili jsme už po troskách oněch nám tak drahých míst. Vedle směrem k severovýchodu byla budova matiční školy obecné, výstavnější. Uvnitř byl na oblouku u klenby nadpis: „Pojď jsem, synu, uč se moudrým býti.“ V této budově byla profesorská knihovna a kreslárna gymnasia, v níž byla umístěna VI. třída.¹⁷²

O některých profesorech jsem už mluvil také v jiné souvislosti, avšak k ucelenému obrázku o gymnasiu v době mého studia patří i obrázek tehdejších učitelů. Ředitelem (zatímním) byl, když jsem vstoupil do primy, Vincenc Prasek, slezský historiograf. Byl profesorem v Olomouci a dostal dovoleno zřízení nového matičního gymnasia v Opavě. Byl to malý mužik už šedivý, s plnovousem nehrubě velikým, s lysinou věnčenou bílými vlasy. Brejle měl při čtení na špičce nosu, a když se díval na nás, díval se přes brejle (kovové). Hlas měl spíše tichý, stařecký. Byl učenec. Na vyšším gymnasiu učil klasickým jazykům. Nás přivítal v primě při první návštěvě výrokem: „Vy jste slepá kořata, máte oči, ale nevidíte, máte uši, ale neslyšíte.“ A my jsme se smáli, až se třída otřásala. A přece měl pravdu, kterou jsme však pochopili až mnohem později. Za jeho ředitelování mělo gymnasium výlet na Hradec¹⁷³. Prima šla napřed, po ní sekunda atd. Vedle každé třídy šel její třídní. Před každou třídou se nesla žerď s nadpisem, lépe římskou číslicí třídy. Číslice byla orámována okrajem červenobílým. Šli jsme – bylo to v kvartě – se zpěvem. Na výlet jsem dostal z domu šesták, za který jsem si koupil párek. Byla to pro mne nebeská pochoutka, ale na celý den málo. Na výletě bylo improvizované pódium (prkna na sudech) někde v restaurační zahradě. Tam se přednášely kuplety a básně. Největší úspěch měl student nějaký Masník, kulhavý, s jednou nohou kratší a velmi vysokým podpatkem a podrážkou, které zamezovaly kulhání. Dodnes si pamatuji na jeden jeho kuplet, který zde reprodukuji.

¹⁷¹ Dnešní kostel svatého Vojtěcha, stojící na Dolním náměstí v Opavě. (Pozn. red.)

¹⁷² 0 °C, vítr, sníh. (Pozn. aut.)

¹⁷³ Jedná se o Hradec nad Moravicí, město nacházející se 9 km jižně od Opavy, se zámeckým komplexem. (Pozn. red.)

*Malouneký hezký bulíček¹⁷⁴,
však hloupý byl až strach,
z tichého stáda pojednou
se octnul na jatkách.
A kůže z toho bulička,
ta přišla na buben
a velké reky vodila
do bitev, do bitev, do vojen.
Když bulíček ten přihlouplý
ve stáji stával,
že vojska bude vodit kdys,
toho se nenadál.*

*Prastarý v lese stával dub,
však byl též poražen
a hezké mladé ženušce
ve skříně proměněn.
V kteréžto skříně dubové
pak do nich mladý pán
před zraky pana manžela
bývával uschován.
Když dub ten v lese stál,
že by se skříní stal
a pro amanta futrálem,
toho se nenadál.*

*Na dvoře houser pyšnil se,
však byl též odpraven
a profesorce do města
matinkou donesen.
Domácí študent na školách
husičku dostat měl,
za tučného však housera
eminenc¹⁷⁵ obdržel.
Když houser ještě s housaty
po dvoře chodíval,
že premiantem bude kdys,
toho se nenadál.*

¹⁷⁴ Mladý vůl, volek. (Pozn. red.)

¹⁷⁵ Nejlepší známky na vysvědčení. (Pozn. aut.)

*Pan Šťovík, starý mládenec,
by nebyl v světě sám,
s mladou se dívkou oženil
vzdor světa pomlouvám.
Kteráž to žena Xantipa,
jakou kdy viděl svět,
ta muži svému vařečkou
často mazala hřbet.
Když pan Šťovík o lásce snil,
že by se bubnem stal
a žena jeho tamburem,
toho se nenadál.¹⁷⁶*

Z výletu jsme se vraceli s lampiony vesele se zpěvem a mezi písničkami do pochodu byla též píseň Hej, Slované, při níž „hrom a peklo, marné vaše proti nám jsou vzteky“ znělo zvláště bouřlivě. A proč to uvádím? Protože to stálo Praska ředitelování. Bylo veliké vyšetřování. Inspektor byl Němec, napřed Konvalinka a po něm Langhans. Hej, Slované, byla zakázaná píseň. Jak to skončilo, nevím, ale Prasek odešel zpět do Olomouce a přišel po něm Josef Fürst. V kvintě už je na vysvědčení zapsán jako zastupující ředitel Josef Fürst.

Ředitel Fürst byl vysoký statný muž, ve všem vážný a důstojný. Měl světlý knír pod souměrným nosem, vysoké čelo přecházející k až neznatelné lysině, krásné modré pronikavé oči. Ošacen byl vždy nadmíru čistě, tvrdý stojatý límec, kabát zánovní, šosatý, trochu dozelená, boty (pěrka) jako čtyřhranné, ruce vždy čisté, stejně jako nehty. Chodil do třídy jen s hlášením výsledků konference¹⁷⁷ a teprve v oktávě nás učil matematice. Byli jsme v matematice třída nesmírně zanedbaná. Učitelé se střídali a nebyli všichni stejní. Musil začít skoro od základů. A tu se ukázala jeho výtečná, ba zázračná pedagogika. Měl rád vyšlapanou cestu a neměl rád sebedůmyslnějších výstřelků, ale byl učitelem nevyrovnatelným. Sám jsem to zkusil na sobě. Vykládal nám nějaký problém, pro který jsem si našel jiné, kratší řešení. Příští hodinu mne náhodou vyvolal (ač to činil u mne zřídka) právě na tento problém. Chtěl jsem se blýsknouti svým řešením. Ale když jsem dopočetl, podíval se na mne pronikavě a neřekl nic jiného nežli „sedněte si“ a nedal mi známku. Tak si představuji ideálního učitele.¹⁷⁸

Dožil se vysokého věku (zemřel po operaci). Každý rok na sv. Josefa jsem mu psal od té doby, co jsem v oktávě vedl deputaci celého gymnasia (po dvojici od primy do oktávy) a přednášel mu blahopřání k svátku. To se ví, že jsme byli všichni svátečně oblečení. Políbil mne na čelo a ten jeho milý úsměv je nezapomenutelný. Vždy jsme měli pak na sv. Josefa prázdno. Až jsem byl v povolání, chodil jsem jej v pensi i navštěvovat. Bydlil na Ratibořské ulici hned za mostem v Kolofíkově domě. Ani jako aktivní ministr jsem neopomenul složit mu svou poklonu, což jej obzvláště těšilo. Fürst nás vyučoval také od primy zpěvu.

¹⁷⁶ Tých kuplet jsem slyšel po letech u strýce své ženy nadučitele Hynka Melhuby v Řimicích (1911). (Pozn. aut.)

¹⁷⁷ Ve významu porady učitelů. (Pozn. aut.)

¹⁷⁸ Psáno 16. 2. 1955, -12 °C, slunce. (Pozn. aut.)

Měl zcela jednoduché, lehké a přenosné harmonium, které se postavilo pod pódium, a na tom nás doprovázel. Pěstoval též kostelní hudbu a z vycvičených ročníků měl sbor pro slavnostní mše. Jinak hrával na varhany u sv. Jiří, kam jsme chodívali na mši. Na procházku chodíval na Těšínskou silnici, kam jsem i já chodil, protože vedla do Hrabyně a bylo z ní vidět hrabýňskou alej. Chodíval s katechetou P. Karasem. Měl pět synů a dvě dcery od dvou manželek. Nejstarší Josef byl mu ve všem podobný a byl ředitelem gymnasia v Litovli (žije vyhoštěn z Olomouce v Bystřici u Olomouce), Jaromír byl hejtmanem¹⁷⁹ v Opavě a nakonec ministerským radou v ministerstvu vnitra v Praze. Julek byl ředitelem Báňské a hutní společnosti v Třinci. Byl umučen Němci. Honoušek¹⁸⁰ (Jan) je děkanem a papežským komořím v Mariánských Horách¹⁸¹. Slávka se provdala za ředitele gymnasia v Hlučíně Morice (už je mrtva), Marie měla za manžela Jožu Davida (už též je mrtev). Říkával jsem svým děvčatům: „I kdyby měl – rozuměj váš nastávající – jen jedny kalhoty, ale když má jiskru v hlavě a jiskru v srdci, budete šťastné!“ A jednou se mne optala mladší dcerka Věra: „Myslíš, táto, že ten Láďa Fürstů (to byl ten nejmladší, kapitán) má jiskru v hlavě a jiskru v srdci?“ Už jsem věděl, kolik uhadilo, a řekl jsem bez přemýšlení: „Myslím, že má.“ A měl. Odešel od vojska k průmyslu. V roce 1951 byl odsouzen (pro pokus ilegálního přechodu hranice) za velezradu jen proto, že je mým zetěm. Pět let si odtrpěl a s porušeným zdravím se vrátil. To je nejmladší Fürstův syn Ladislav.¹⁸²

Nejnámější figurou opavského gymnasia za mých dob byl katecheta P. Viktorin Karas z Příboru. Byl to vysoký a mohutný muž červených ducatých tváří, vyholený, myslím, i na hlavě, se zlatými brejlemi a pichlavýma ocelovýma očima. Byl lovcem, chodil s velkým loveckým psem¹⁸³, ve vysokých botách, ale také přišel někdy do Hrabyně na faru bos. Chodil rád do vinárny k Morgensternovi a byl postrachem studentů. Hodina náboženství byla velmi zábavná. Při ní se opakovalo nesčetněkrát „studenti studýrování“, a pak měl každý u něho své přízvisko, Žitnému říkal Ovesný, Bolouskovi Blusek, mně říkal dr. Angelions nebo Engelisch atd. Hádal se s námi všemi najednou o nějaké věci, třeba s náboženstvím nesouvisící. A kdyby mně někdo řekl, čemu jsem se za těch osm let z náboženství naučil, řekl bych: „Ničemu.“ A když jsem byl v letech 1947 až 1948 rektorem Karlovy university a měl při promócích proslovy, měl jsem též proslov při promoci teologa Heidlera. V něm jsem řekl, že jsem se naučil milovat křesťanství ze Sienkiewiczovy knihy Quo vadis. Karas nám náboženství leda zošklivil a na vyšším gymnasiu, když jsme se tak po 14 dnů v hodinách náboženství handrkovali a hádali, řekl: „Studenti, parati estote¹⁸⁴, od str. do str. učebnice budu příště zkoušet.“ A zkoušel přísně. Nechal i propadnout Pavelka, který pak studoval jako repetent s naší třídou a stal se knězem. Měl ten zvláštní zvyk, že sahal studentům do kapes u vesty a u kabátu a prohlížel, co tam našel. Seděl jsem v první lavici a naplnil jsem kapsu u vesty péry. Od té doby jsem měl pokoj, ale i Karasovu nepřízeň.

¹⁷⁹ Okresní hejtman stál v čele okresních hejtmanství. Jeho hlavní povinnosti spočívaly v zajišťování vyhlášení a provádění zákonů, v péči o bezpečnost a veřejný pořádek, v evidenci obyvatelstva, pomoci při ubytování vojska atd. (Pozn. red.)

¹⁸⁰ V roce 1961 vedl v Hrabyni církevní pohřeb Karla Engliše. (Pozn. red.)

¹⁸¹ Dnes jsou Mariánské Hory jako městská čtvrť součástí Ostravy. (Pozn. red.)

¹⁸² Psáno 17. 2. 1955, -5 °C, slunce. (Pozn. aut.)

¹⁸³ Soudě podle zmínky dále v textu se jmenoval Brok. (Pozn. red.)

¹⁸⁴ Lat. buďte připraveni. (Pozn. red.)

Také nejhezčí hochy ze třídy (Hýbnera, Hrubého) si dával na koleno a mazlil se s nimi. Ostatní měli pokoj.

Také studenti udával, že chodili do hospody. Já jsem do hospody nechodil a lekci jsem uměl, tak na mne nemohl. Ale to jsem mu zazlival, že nás na neděli nepouštěl domů. Kolik krásných dnů jsem mohl prožít v hrabyňských lesích! V neděli jsme musili do kostela. Jednu neděli mělo v jedné třídě celé nižší gymnasium a v druhé celé vyšší gymnasium „exhortu“¹⁸⁵. To bylo říkání, které předčítal za katedrou. Ale většinu času pak zabralo čtení jmen, jestli někdo neschází. Z exhorty jsme neměli nic a při vyvolání jména musil se každý hlásit „zde“. Mohli jsme přece jít též doma do kostela na kázání. Po exhortě jsme se seřadili celé gymnasium po čtyřech počínaje oktávou, Karas se postavil v čelo se svým vlajícím mohérovým pláštěm a profesori ke svým třídám a šli jsme na Dolní náměstí ke sv. Jiří. Byl to jezuitský barokní překrásný kostelíček. Chodili jsme tam též před školou každý den na otčenáš. Byla-li zpívaná mše, nasadil Karas své „Dominus vobiscum“¹⁸⁶ tak vysoko, že zpěváci na choru nemohli dozpívat o tercii výše, a tak převysokým hlasem zpíval Karas celou mši. Bydlel na Ostrožné ulici v prvním poschodí, kde je pekař Gogol. Měl dva pokoje. V jednom (prvním z chodby), který byl úzký, měl u okna psací stůl a pod ním „Broka“ na kožešině. Pokoj byl plný kouře z dýmky. Do druhého pokoje (patrně ložnice) jsem nikdy neproniknul. Naposledy jsem tam byl po matuře. To mne zavola, aby vyzvídal, jestli půjdu na teologii, a byl velice zklamán, když jsem mu řekl, že půjdu na práva. A když jsem jako právník přijel do Opavy a potkal Karase u nádraží, kam chodil na obědy, a poslušně jej pozdravil, řekl mi posměšně: „A - novopečený pan dochtur.“ Nejhůř bylo, když měl on sám nebo ředitel Fürst jmeniny, Karas se nachmelil a měl odpoledne hodinu. Tak se stalo jednou v sextě. Sexta byla umístěna v kreslárně ve vedlejší budově obecné školy. Třída měla vysoké pódium a stoly se šuplaty ke kreslení. Bylo to po takovém svátku v zimě. Přijde ředitel Fürst s velkou tenkou knihou se známkami čistý výsledek konference. Naše třída byla jednou nejhorší, podruhé nejlepší. Tentokráte to bylo špatné. Vyučovací hodinu měl právě P. Karas a stál dole pod pódium a přešlapoval, celý v tváři rudý. Vážný Fürst nám hlásil nepříznivý výsledek konference, dělal nám kázání a konečně se mne, který jsem stál v první lavici (u prvního stolu, všichni stáli při čtení konference za přítomnosti ředitele), tázal: „Pro koho se učíte?“ (To „r“ bylo u Fürsta hrdelní.) Jako blesk jsem přemýšlel, zda pro tatínka, nebo pro maminku, až ze mne vyrazilo: „Pro sebe.“ „Ano, pro sebe...“ převezme slovo Fürst a vtom se to stalo. Karas, který přešlapoval pod vysokým pódium, ztratil rovnováhu. To byla rána, když se posadil vzhůru nohama. Třída vypukla v hurónský řev a smích. A Fürst vida, že se zde už vážně nedá nic dělat, zavřel knihu, pokýval hlavou a odešel. Zatím už byl Karas na nohou a už to šlo: „Študenti študýrování, není možná...“ V sextě nebo v kvintě jsem napsal soubor epigramů na všechny spolužáky. Jeden z nich, Vilibald Orlick, je ilustroval. Byl ve všem dovedný (scházelo mu půl prstu u ruky následkem nějakého klukovství). Dali jsme to krásně svázat do červených desek a byla to pěkná knížečka. P. Karas na ni přišel při nějaké té kapsovni¹⁸⁷ prohlídce a knížku prostě zkonfiskoval. Už jsem

¹⁸⁵ Povzbuzující promluva při bohoslužebných úkonech v katolické církvi. (Pozn. red.)

¹⁸⁶ Lat. Pán s Vámi. (Pozn. red.)

¹⁸⁷ Archaismus, synonymum pro kapesní.

myslel, že je ztracena. A tu po smrti Karasově ji našli v pozůstalosti a mně vrátili. P. Karas byl velmi známá osobnost v Opavě a v celém okrese. Nemohu říci, že bych jej želel stejně jako jiných profesorů. Nenaučil mne milovat křesťanství.

Z těch, kteří dosloužili na opavském gymnasiu, byl náš třídní Robert Parma. Když jsem vstoupil na gymnasium, měli jsme paralelky. Já jsem byl ve třídě „A“. Ve třídě „B“ byl třídním Antonín Karásek, který pak převzal celou třídu po jejím spojení v kvartě. V primě nás učil Parma latině, češtině i němčině. Od tercie nás učil latině, řečtině a němčině (češtinu měl Karásek). Od kvarty měl v naší třídě Karásek latinu a češtinu a Parma řečtinu a němčinu. V kvintě měl Parma už jen němčinu, řečtinu převzal Karásek. Němčinu nás učil Parma až do oktávy. Dodnes mám všechna gymnasiální vysvědčení plátnem podlepena a pečlivě uschována. Z nich je zřejmé, kdo nás čemu učil.

Parma byl prostřední velikosti, kulaté hlavy, s tmavým knírem pod nosem a tmavými vlasy na spáncích. Jinak lysina. A když nám vykládal smysl rčení „fuit Troia, fuit Illium“¹⁸⁸, pravil, že kdyby se ho někdo tázal, kde má vlasy, že by mu řekl „fuit Troia, fuit Illium“. Byl ve tvářích bledý, vždy pečlivě oholený, měl velké šedomodré oči, nosil modrý krátký kabát, dvouřadový (vždy zapjatý), a páskované kalhoty. Kalhoty měl upevněny pásem, nebo jak se u nás říkalo paskem, nikoli šlemi. Tak měli upevněny kalhoty mužové z lidu, a proto jsme všeobecně říkali Parmovi „Chlop“¹⁸⁹. Nosil límeček bílý tvrdý přeložený. V tercii mně daroval malou knížku „Vademecum“, latinsko-český slovník od Záby,¹⁹⁰ patrně reklamní exemplář. Měl jsem velkou radost. Neměl jsem peněz na velký slovník. Byl to jediný slovník, který mne provázel po celé gymnasium. Dosud jej mám – pěkně už vázaný – v knihovně.

V paměti mám, jak nás učil německy. Vypravoval nám kupř., že měl děvče Němku a ta jej opravila, když řekl (podle češtiny), že si dá „den Zahn reißen“. Tak se to neříká, poučila jej, říká se „den Zahn ziehen“.¹⁹¹

Byla to snad jeho manželka, protože měl Němku za manželku, kterou však naučil česky. Jindy nám vyprávěl, že nějaký pán se ptal ve zvěřinci majitele, co ho ten lev stál, doslova „was hat ihn der Löwe gekostet“. Vtom se na něj vrhnul lev a „hat ihn gekostet“ (ochutnal jej), protože se měl správně tázat „was hat ihm der Löwe gekostet“. Při tom se Parma usmíval, měl rozkošné dolíčky. Na taková názorná upozornění se člověk pamatuje celý život. A čemu nás Parma zvláště naučil, byla bezvadná výslovnost němčiny. Když jsem po letech přednášel Němcům ve Vídni, v Berlíně, v Praze, v Liberci, v Opavě, vrtalo jim hlavou, nejsem-li rodilý Němec. President Beneš uměl též německy, ale jeho výslovnost rvala uši. Na to by měli všichni učitelé moderních jazyků především dbáti, aby žáci měli bezvadnou výslovnost. Ovšem aby nás jí mohl naučiti, musil ji především sám mít. A to měl. Uměl i jiné jazyky nežli ty, kterým vyučoval na gymnasiu. Důstojníky v Opavě učil maďarsky. A při

¹⁸⁸ Lat. (doslova) Byla Trója, bylo Illium. Obě jména jsou synonymní označení Tróji. Toto rčení se odkazuje na místo ve Vergiliově *Eneidě* (Verg. Aen. 2, 325), kde ovšem stojí: „*Fuimus Troes, fuit Illium.*“ (Byli jsme Trójané, byla Trója.) (Pozn. red.)

¹⁸⁹ Přezdívka, která ve slezském nářečí znamená sedlák, vesnický člověk. (Pozn. red.)

¹⁹⁰ ZÁBA, Gustav. *Slovník latinsko-český: vade mecum ku četbě všech na gymnasiích zavedených klasikův římských.* Praha: Bursík & Kohout, 1894. (Pozn. red.)

¹⁹¹ Něm. Zub vytáhnout. Ne vytrhnout. (Pozn. red.)

čtyřicetiletém jubileu gymnasia, když jsem ve své řeči za žáky vzpomínal jednotlivých profesorů a každému dal nějaké epiteton ornans¹⁹², řekl jsem o Parmovi „polyglot“¹⁹³ Parma“. Byl důstojníkem a měl v každém pohybu pružnost a eleganci.

Přivydělával si vyučováním, byl velmi zaměstnán a zdál se nám, studentům, někdy pohodlným na opravování úloh. Jednu chybu mělo jeho vyučování, že nás o hodině nechal pořádkem čist a málo vykládat svými slovy. Nechodil s žádnou hloupostí na konference, co mohl, vyřídil sám. A měl zvláštní metodu, když tahal za uši. To vzal kluka oběma rukama za obě uši a zatřepal mu celou hlavou. A když někdo během vyučování něco jedl a měl plnou pusou, zmáčknu mu pusou, až ho zabolelo za skrání.^{194, 195}

Ale nikdo se na něj nehněval. Každý věděl, že je dobrák a nezapisuje do třídní knihy. Nikdy nikoho neudal. Kouřil rád cigára.

Parma byl z Frenštátu p. R. Tam je mnoho Parmů. Na letní byt nechodil jinam nežli do Frenštátu. Tam na Horečkách¹⁹⁶ četl své klasiky. Tam jsem jej navštěvoval i po mrtvici, které podlehl. Čest buď jeho památce.

Od kvarty byl naším třídním filologem Antonín Karásek. Byl menší robustní člověk, měl kaštanové vlasy, silný nos, kozí bradu, brejle se zlatou obručí, tmavohnědé oči, hluboký dutý hlas, hrdelní „r“, šosatý kabát, krátký palec s hrubým nehtem. Učil nás kromě jazyků též tělocviku, pořádal s námi malé výlety a účastnil se půtek, když nás napadli němečtí kluci. Byl velký vlastenec a mnoho činný v opavských spolcích, zejména Matici. Měl překrásnou manželku, blondýnu, se zlatým cvikrem¹⁹⁷, rozenou Mayersteinovou. Nebyl ve svém oboru (v latině) silný a vždy měl tištěný překlad vložený do autora. V sextě onemocněl zápallem plic a zastupoval jej Jan Svoboda¹⁹⁸, o němž budu později psát. To byl protiva člověk a vycítili jsme, že je Karáskovým nepřítelem. Jednou jsme měli latinskou úlohu a Svoboda prohlásil výsledek, nežli rozdál sešity: „Celá třída má nedostatečně a šest je zcela nedostatečných.“ Píchlo mne u srdce. Učím latině u Mlčochů i jinde a sám mám nedostatečnou z kompozice. Byl jsem zvědav, jaké mám chyby. Sešity byly rozdány a tu vidím, že mi schází za datem tečka, což byla hrubá (!) chyba. Dál vidím, že jsem přeložil protože „quia“¹⁹⁹ místo „quod“²⁰⁰, nebo naopak, což byla druhá hrubá (!) chyba, a konečně byly poslední tři nebo čtyři řádky celé jako chybné červeně podtrženy. Věděl jsem, že jsou bezvadné, a když bylo po čtení úlohy, hlásil jsem se o slovo. (Seděl jsem v poslední lavici, protože v první lavici, kde jsem jindy sedával, překáželo Svobodovi mé hlášení zvednutím ruky.) Řekl jsem, že „uznávám“, že tečka za datem je hrubá (!) chyba, a stejně že uznávám, že má být místo „quia“ „quod“, ač neznám rozdíl, ale že neuznávám, že by poslední řádky mé úlohy byly nesprávné. „Já jsem si meslil (Svoboda mluvil hanácky), že když tomu

¹⁹² Epiteton je básnický přívlastek. Jde o slohový prostředek, druh obrazného pojmenování. Rozlišuje se epiteton constans (stálé či ustálené, např. širé pole) a epiteton ornans (ozdobné). (Pozn. red.)

¹⁹³ Člověk ovládající mnoho jazyků. (Pozn. red.)

¹⁹⁴ 20. 2. 1955, -3 °C, slunce. Včera jsem upadnul. Narazil jsem se, ale nic se nestalo. (Pozn. aut.)

¹⁹⁵ Slovo skrání označuje spánek. (Pozn. red.)

¹⁹⁶ Dnes rekreační oblast, která je součástí Frenštátu pod Radhoštěm. (Pozn. red.)

¹⁹⁷ Skřípec, brýle upevňované na nos. (Pozn. red.)

¹⁹⁸ K postavě Jana Svobody se Karel Engliš vrací dále v této kapitole. (Pozn. red.)

¹⁹⁹ Lat. protože. (Pozn. red.)

²⁰⁰ Lat. že, protože. (Pozn. red.)

rozumíte, že to dokážete.“ Tedy ne že to je nesprávné, ale že to je neopsané, [a že mi poslední řádky budou počítány jako chybné,] když to, [že jsem je neopsal a že věci rozumím,] nebudu moci dokázat (jako bych to byl někde opsal). Vstal jsem, vzal jsem do rukou Kořínkovu gramatiku²⁰¹, kterou jsem ovládal jako katechismus, když jsem pořád vyučoval, šel jsem k tabuli a správnost svých vět jsem prokázal. Svoboda musil změnit „nedostatečnou“ za „dobrou“, protože dvě hrubé chyby, které jsem „uznával“, zůstaly. Následek byl, že mne Svoboda nenáviděl, ale nemocný Karásek, který se o věci dozvěděl, mne při návštěvě (něco jsem mu tam nesl) objal a políbil na obě líce, že jsem se „mu“ nedal. Měl jsem Karáska velmi rád, ale bylo mi ho líto, že ve vlastním oboru je slabý. To bylo vidět, když přišel inspektor Langhans (Němec), jak byl rozčilený (vůbec nebyli rozčilení Parma a Novák²⁰²), a pak při písemné maturě. Byli jsme rozděleni při jejím psaní do dvou tříd, abychom neseďeli tak hustě a neopisovali. Do jedné přišli žáci s číslem lichým podle abecedy a do druhé s číslem sudým. Též byly na to velké linkované papíry a pijáky (sací papíry) a abiturienti²⁰³ se už v zahradě poznali podle srolovaných papírů a velkých červených pijáků. Profesori hlídkovali. V naší třídě hlídkoval (dělal profousa²⁰⁴) mladý suplent²⁰⁵, který právě přišel na gymnasium a kterého jsme měli v oktávě z²⁰⁶ fyziky.²⁰⁷ Však si o něm ještě povíme. Ale tuto funkci „profousa“ konal velmi bídně, jak praví Jirásek ve F. L. Věku II. o Ceypkovi, který měl hlídat byt pana majora Materny, když měl „hausarest“²⁰⁸. Přes rameno četl, co píšu, a ukázal na indicativ, který jsem spojil s „cum“²⁰⁹; patrně už viděl, že ostatní mají cum s coniunctivem (jako cum historicum²¹⁰, které se spojuje s coniunctivem imperfecti a plusquamperfecti). Pošeptal jsem mu, že to není cum historicum, nýbrž cum inversum²¹¹. A tak se stalo, že třída (lépe půl třídy), kde hlídkoval dr. Novotný, měla vesměs cum s indicativem. I teď pamatuji ono červnové odpoledne, kdy přinesl Karásek maturitní práce po opravě. Mračil se děsně. „Co jsem se vám namluvil, cum venirem, cum venissem“²¹² (to byl příklad cum historického) a půlka třídy, a mezi nimi i Engliš, napsala cum s indicativem.“ To by ovšem byl býval těžký prohřešek, kdyby bylo to cum historicum. Ale také prof. Karásek by měl výtku německého a pomstychtivého inspektora Langhansa. Nezbylo nic nežli se hlásit ke slovu, že si na ono místo pamatuji a že tam, kde jsme dali při cum indicativus, nešlo o cum historicum, nýbrž o cum inversum. To znamenalo měnit pro celou třídu chyby

201 Kniha nesla název *Latinská mluvnice, kterou ku potřebě žáků zvláště nižších a středních tříd gymnasijských sepsal Josef Kořínek, c. k. gymnasijský profesor v Jindřichově Hradci*. Byla vydávána opakovaně, poprvé v roce 1873.

202 O Františku Novákovi píše Karel Engliš dále v této kapitole. Z kontextu vyplývá, že byl jeho učitelem řečtiny. (Pozn. red.)

203 Abiturient je žák nejvyšší třídy střední školy krátký čas před maturitou a po ní. (Pozn. red.)

204 Hlídače, dozorce. (Pozn. red.)

205 Zastupující, vypomáhající profesor. Dále v této kapitole Karel Engliš uvádí, že se jmenoval František Novotný.

206 Ve významu na fyziku. Patrně projev Englišova idiolektu, obdobné spojení se v textu na více místech opakuje („měli jsme z matematiky ředitele Fürsta“). (Pozn. red.)

207 22. 2. 1955. -6 °C, oblačno. (Pozn. aut.)

208 Domácí vězení. (Pozn. red.)

209 Lat. když. (Pozn. red.)

210 Tzv. cum historické. Spojka cum se dělí v gramatikách na různé druhy podle toho, s jakými slovesnými tvary se pojí a jaký má význam. (Pozn. red.)

211 Tzv. cum obrácené, další typ cum. (Pozn. red.)

212 Lat. když jsem přicházel, když jsem přišel. (Pozn. red.)

i známky. Karásek zblednul, sebral úlohy a odešel. Nevím, jestli mi byl vděčen, ale byli jsme v dobrém přátelství i po maturě až do jeho předčasné smrti. Také skandování²¹³ (zejména u Horáce) mu dělalo obtíže. Výklad dělal hlavně gramatický, nikoli věcný a stále, i na vyšším gymnasiu, nám diktoval poznámky: „Akuzativ vnitřního předmětu, dativus ethicus²¹⁴ atd.“ Ale byl velký přítel studentstva a velký vlastenec a vlastenecký pracovník. Byl tedy studenty i ve společnosti mimo školu velmi oblíben. Po zápalu plic v roce 1897 dostal tuberkulózu a zemřel mlád. Měl jednoho syna. Už nemocen zvolil si Háj za letní pobyt, místo nejméně vhodné pro plicní chorobu, protože vlhké. Ještě jej vidím, jak seděl v zahradě u potoka, když jsem šel na dráhu. Byl přikryt dekou, bledý, s velkýma očima a byl tak za každou návštěvu vděčný. Leží na hřbitově v Opavě. S jeho manželkou jsem se potkal po letech, když jsem byl ministrem. Přišla ke mně s deputací za pensistky, stará, scvrklá, stále se zlatým skřipcem. Nevšiml jsem si jí napřed, zabrán předmětem hovorů. Ale když začala mluvit, ihned jsem poznal její hlas, uvítal ji a poctil, jak bylo možno.

Další figura charakteristická pro tehdejší gymnasium byl T. Svěrák. Učil nás přírodopisu do sexty a nepovinně těsnopisu. Byl to malý, lysý mužiček se širokým nazhloutlým nedlouhým plnovousem a tenkým hláskem. Měl mnoho všelijakých úsloví, které jsme po něm opakovali. Studenty oslovoval „synečku“, a když nesouhlasil, předeslal: „Proboha vás prosím, synečku.“ Tázával se žertovně např., jak daleko je do Hrabyně. A když jsme mu řekli 3 hodiny, doplnil: „A jak daleko je za vozem?“ (Myslel, když se chytne vozu.) Nebo nám kázal, abychom se podívali tam a tam, jestli tam jsou ještě ty housenky od loňského roku. Báječně jej uměl imitovat dr. Boleslav Havlíček ze Lhoty, advokát v Opavě, a také nám při abiturientských jubileích „dělal“ Svěráka, Nováka aj. Když jsme drželi model krystalu, museli jsme říci: „Ten krystal se drží tak, a ne jinak.“ Obvyklé jeho rčení bylo o zvířatech: „Pes atd. je více méně zavalité zvíře.“²¹⁵ Měl velký atlas (knihu) s malovanými ptáky. U každého bylo číslo a dole v poznámce [napsáno], co to je za ptáka. S oblibou nám ukázal malovaného vrabce. Takového jsme arci v přírodě neviděli. Tak byl čistý a vybarvený. A pak jsme se hlavně dívali na číslo a dole na poznámku. A protože jsme musili u všech zvířat i rostlin znáti název latinský, nedělaly nám poznámky obtíže. Jenže jsme se snadno přehlédli a na místo vrabce jmenovali „skřivan italský“. „A proboha vás prosím, synku, vy neznáte vrabce!“ A už byla pětka. V sekundě jsme si musili opatřit sbírku brouků, která pak byla známkována. A když měl někdo samé chrousty a chrobáky, které nasbíral na cestě, byla nejhorší známka, „má sbírku“. Podobně tomu bylo s herbářem. Jakou jsem měl se Svěrákem příhodu v těsnopise, a v důsledku i v přírodopise, o tom píšu v jiné vzpomínce²¹⁶.

Nejvýznačnějším rysem jeho povahy byla veliká úspornost. Ušetřil si na dům v Opavě z platu matičního profesora. To jsme jako studenti nevěděli, ale viděli jsme, jak chodil nuzně oblečen. Žlutohnědé kalhoty se nám jevily černými²¹⁷, s velkou záplatou, která se ukázala, když se sehnul před tabulí. Harasovou černou tkaničkou měl olemovány rukávy

²¹³ Ve významu recitování, pronášení s rytmickým důrazem. (Pozn. red.)

²¹⁴ Tzv. dativ etický, v češtině např. „ona ti tak krásně papá“. (Pozn. red.)

²¹⁵ 13. 2. 1955, -18 °C, slunce. (Pozn. aut.)

²¹⁶ Srv. předcházející kapitolu.

²¹⁷ Výše Karel Engliš naopak uvádí, že učitel „měl na světlých kalhotách černou polovici“. (Pozn. red.)

světých obnošených šatů a řídící učitel Tesař²¹⁸, syn tehdejšího školníka Tesaře, mi právě vykládal rozmarňe historky o úspornosti Svěrákově, mezi jiným že jeho otec, který byl krejčím, mu nejen obracel šaty, ale i obrácené šaty po letech znovu obracel zpět. Také nám vykládal, jak večeřel za 1 až 2 krejčary a podle toho vychovával syny i nějakého příbuzného studenta Gartnera, který po matuře šel do Vídně na universitu a po příliš přísném vedení na gymnasiu nesnesl uvolnění na universitě a skončil sebevraždou.²¹⁹

Ale přepjatá jeho úspornost, která byla jeho soukromou věcí, nic nezmenšuje jeho pravdivost a počestnost. Staral se o studenty, jimž byl otcem a přítelem. Byl tak pořádkumilovný, že jako zástupce ředitele nechal zpívat ještě rakouskou hymnu, ač byl v Praze 28. října 1918 převrat, protože neměl jiného nařízení shora. Z protikladu úcty k hodnosti a komičnosti se skládala jeho figura.

S Opavou a opavským gymnasiem srostl Václav Hauer, češtinář ze Sušice. Nás učil v sedmé a osmé třídě. Byl tenkrát v prostředních letech, ale potkali jsme se s ním už v primě, protože byl správcem žákovské knihovny, kde jsme si půjčovali knihy k soukromé četbě. Hauer vypadal pro nás jako bubák. Chodil s ohnutými zády a rozčechraným světlym plnovousem a kšticí do čela, s šedomodryma očima, s hlasem trochu huhňavým a se zlostným rysem kolem úst. Báli jsme se ho, když na některého kluka vykřiknul, že zašpinil knížku. Mé první setkání s Hauerem bylo z té doby. Ptal se někoho, kdo vrátil Robinsona²²⁰, jaké ponaučení plyne z té knihy. Nevěděl. Hlásil jsem se a řekl, že prací lze všeho dosáhnouti. „Ano!“ A pak až v septimě. Měl úžasnou kázeň. Při učení hleděl hlavně přesnosti a výkladu, čehož jsme postrádali. Přispíval ku pěstění úvahy a myšlení. Za to jsme mu vděční, i když někdy zlostně přestřelil. Podával jsem pero k zapisování do třídní knihy, které předcházelo každé hodině. Měli jsme vždy ráno hodinu četbu nějakého díla a druhou studium jazyka. „Co máte s sebou?“ se mne tázal. – „Dosud nebylo řečeno, co bude první hodinu v týdnu.“ – „A co jste měli vloni první hodinu v týdnu?“ – „Literaturu.“ – „Tak vidíte,“ křičel huhňavým hlasem a praštil perem (mým) o zem a začal zkoušet. Antonín Puchmajer byla otázka. Někteří se zastavili u data zrození, jiní u místa zrození a už seděli s pětkou. Já jsem se dopravil tak daleko, že jsem už ukazoval na mapě místo zrození. Vedle kamen byla zažloutlá stará mapa s rodišti básníků a spisovatelů. Ale ukazoval jsem na rodiště Puchmajerovo už zdaleka a Hauerovi se zdálo z katedry, že prst nesměřuje správně. Nedošel jsem k mapě a měl jsem též pětku. To by znamenalo „napomenutí“ na konferenci.

V. Hauer byl velký vlastenec, byl předsedou Matice opavské²²¹, věnoval se historickým studiím Slezska a má i ve spisovatelské činnosti své jméno. Po převratu roku 1918 jsme ho chtěli udělati zemským inspektorem, ale byl už příliš starý pro velké úkoly školské ve

²¹⁸ O něm píše Karel Engliš více dále v této kapitole. (Pozn. red.)

²¹⁹ 24. 2. 1955, -7 °C, ponuro. (Pozn. aut.)

²²⁰ DEFOE, Daniel. *Život a podivuhodná dobrodružství Robinsona Krusoa, jak je sám vypravuje*. Praha: Alois Hynek, 1894, 380 s. (Pozn. red.)

²²¹ Matice opavská byla česká národní jednota, která působila v letech 1877–1948 v opavském Slezsku. Založili ji čeští vlastenci, mezi nimiž figuroval např. Vincenc Prasek. Matice aktivně podporovala vznik dalších odborů v regionálních obcích, v roce 1883 otevřela první českou střední školu ve Slezsku, soukromé Matiční gymnázium (dnešní Mendelovo gymnázium v Opavě), v roce 1894 založila Muzeum Matice opavské atd. Po vzniku samostatného Československa působila v celé západní části československého Slezska. Od roku 1920 podporovala vznik dalších odborů na Hlučínsku, k republice nově připojenému. V roce 1937, kdy dosáhla největšího rozmachu, sdružovala 7 425 členů v 85 místních odborech, řízených osmi okresními sbory a ústředím v Opavě.

Slezsku. (Jmenován byl Pavelek, bývalý vynikající žák gymnasia.) Jako ministr jsem se postaral, aby mu byl udělen čestný peněžní dar.

V. Hauer býval na letním bytě na Valše (v mlýně²²² u Háje), kde jsem ho navštěvoval. Přivezl jsem jej jednou též do Hrabyně, kde je v památníku zapsán. Tu už bývalý zlostný výraz se proměnil ve snivý a velmi vlídný výraz. Zemřel v Opavě.

Velmi sympatická figura mezi profesory opavského gymnasia byl František Novák. Měli jsme jej od sexty. Novák byl spíše menší postavy, s ryšavým plnovousem a malou kšticí, s modrýma očima a s výrazem trochu udiveným a ustrašeným. Byl krátkozraký, ale nenosil skla. Toho jsme využívali při písemkách. Chodil trochu bokem. Styděl se nás i za nás, když někdo něco provedl. Zakrýval si knihou tvář při tom a také, když se smál. Nikdy nebyl zlostný. Jeho krátkozrakost a naše její využitkování znásobilo, že vlastně nevěděl, co umíme. Uměli jsme pramálo. Já jsem ovšem ovládal gramatiku, protože jsem se stále živil vyučováním. A tak se jednou stalo, že přišel Novák odpoledne zastoupiti některého nemocného profesora a my žádný neměli s sebou knihy, z níž se jinak napovídalo. Začal zkoušet a se hrozit, že žádný nic neumí. Také jsem byl vyvolán a zachránil poněkud reputaci třídy. Ale byla to hrozná, věčná hodina. Novák odešel ze třídy velice nešťastný.

Každou hodinu věnoval první půlku zkoušení slovíček a při tom dbal hlavně etymologie²²³. Nejpěkněji měl vyhledána a napsána slovíčka R. Král, který jinak zvláště nevynikal, ale v tom byl jistě první. Pro mne zase to byla slabá stránka. Neměl jsem trpělivosti hledat slovíčka ve velkém slovníku, a hlavně jsem ho neměl. Tenkrát se dostal u knihkupce Goldmana koupit za 1 korunu slovník řecko-německo-český²²⁴. Byla to taková nevázaná cihlička, ale etymologie tam nebylo. To by se žádalo moc za korunu. Tak jsem se protloukal až do první soukromé četby (nějaký zpěv z Homéra). Novák mne po skončení vyučování zkoušel a – toť se ví – napřed slovíčka a jejich etymologii. Nezabral jsem a Novák byl velmi udivený, když jsem jinak z řečtiny prospíval. Musil jsem s barvou ven, že mám jen takový malý slovník a tam že etymologie není, že však umím překládat. Bůh mu to oplat na věčnosti. Od té doby mne nikdy nezavolal na slovíčka a na etymologii, jen na překlad a výklad. Mohl jsem klidně první půl hodiny v řečtině se věnovati své oblíbené matematice nebo básničkám svých prvních milostných vznětů. A přece jsem nedosáhl v řečtině při maturě na více nežli na „dobrou“ (tj. trojky z pěti známek). Stalo se to ovšem tak, že jsem nebyl zúčastněn na podniku studentského kvartýru („brlohu“) na Ratibořské. Některý student byl designován²²⁵, aby si udělal známost se služkou u Nováků a ta aby opsala z notýsku profesora chystané místo pro ústní maturu, anebo aby na chvíli přinesla notýsek profesorův. Měli pak větší úspěch u maturity nežli já.²²⁶

Novák byl učený muž, patřil na universitu. Klasiky měl v malíčku a vědecký jeho postoj k nim bylo viděti na přesnosti výkladu slov (etymologie) i smyslu vět a čteného díla.

V roce 1948 zanikla sloučením do Slezského studijního ústavu v Opavě. Jejím současným nástupcem je Matice slezská. (Pozn. red.)

²²² V současné době je mlýn zrušen a přestavěn na hájenku, leží mezi Hrabyní a Hájem ve Slezsku. (Pozn. red.)

²²³ Obor lingvistiky zkoumající původ a vývoj slov. (Pozn. red.)

²²⁴ LEPAŘ, František. *Slovník řecko-česko-německý ku potřebě žáků gymnasiálních*. Praha: F. Skřejšovský, 1873. 2 sv. (Pozn. red.)

²²⁵ Vybrán, určen. (Pozn. red.)

²²⁶ 26. 2. 1955. –10 °C, pošmourno. (Pozn. aut.)

Ještě dnes si pamatuji, jak nám vykládal, jak manželka Hektorova „fy eheiri“, to jest přirostla rukou (fy „fytovi“ rostlina/y), tj. vřele Hektora objala. Musili jsme se též učit některým místům zpaměti. To právě též loučení Hektorova před jeho koncem.

A tak jsem po letech, když jsem byl ministrem, požádal presidenta zemské vlády Šrámka, aby uspořádal večeri pro všechny tehdejší profesory opavského gymnasia, kteří žili v Opavě, třeba na pensi. A když vstupoval Novák, postavil jsem se do pozice a začal deklamovat „daimonie zthyei se to son menos oud eleaireis“²²⁷ atd. Uměl jsem ještě celou řeč manželky Hektorovy. Novák se usmíval a měl zjevnou radost.

Za přítomnosti inspektora ani v nejmenším nezměnil způsob vyučování, ani nevybízel žáky k odpovědím, jako to činili mnozí jiní. Byla ho škoda, že nemohl na universitu. Možná, že to byla jeho nesmělá a stydlivá povaha. Věnoval všechny síly opavskému gymnasiu. Přes jeho učenost a dobrotu srdce nemohu říci, že byl dobrým učitelem. Krátkozrakost a nesmělost způsobily, že se žákům nepřiblížil a je neznal. Nevěděl, co umějí. Dal se příliš podvádět. Ale pro ty, kteří pronikali k věci, byl vzácným profesorem. Novák byl by býval znamenitým universitním profesorem.

K profesorům, kteří v Opavě vysloužili, patřil i Vincenc Kopr, lingvista. Nás nikdy neučil a nevím o něm, leda z vidění a vypravování. Odešel z teologie s vyšším svěcením, a proto byl svobodný. Teprve když za republiky přestalo být vyšší svěcení překážkou civilního manželství, oženil se na nějaký rolnický statek za Opavou. Už je v pensi. Byl menší, s knírem pod nosem a skřipcem s niklovými obroučkami na černé šňůrce. Byl bledý a přítlostlý, podivín, no – starý mládenec.²²⁸

Býval i v Hrabyni na letním bytě. Pásal Chamrádovy krávy. Spolu jsme se nepřiblížili. A když mělo gymnasium čtyřicetileté jubileum a já jsem v oslavné řeči jmenoval své profesory každého s epitetem ornans, zapomenul jsem na Kopra, který nás neučil. Vtom padne můj pohled na něj, stál právě pod tribunou. Jako blesk pracoval mi mozek, abych jej přiřadil k profesorům právě jmenovaným a vymyslel pro něho epiteton ornans. Řekl jsem „sympatický Kopr“. To ho tak těšilo, že mi pak přišel zvláště za to poděkovat. Člověk neví někdy, komu ublíží a komu udělá radost.

Všichni jsou už mrtví, ale neumřeli všichni v Opavě a nejsou²²⁹ v Opavě pohřbeni. Pokaždé, když jsme měli schůzku abiturientů po 10, 20, 30, 40 a 50 letech, byla naše první cesta na hřbitov ke hrobům našich bývalých profesorů s kytíčkami. Možná že by měli radost, kdyby nás mohli vidět. Čest budiž jejich památce.

A nyní přijdou profesori, kteří neskončili svou působnost v Opavě a přešli na jiné ústavy. Uvedu jen ty, kteří nás učili, a sice podle vyučovacích předmětů, jak po sobě následovaly. Na vysvědčení bylo prvním předmětem náboženství, po němž následovala latina a řečtina. O našich profesorech těchto předmětů jsem už psal. Po řečtině teprve následovala čeština, z níž jsme měli v primě a sekundě Parmu, v tercii, kvartě a kvintě Karáska, v sextě Jana Svobodu a od sedmé třídy Hauera.

²²⁷ Starořecky. Démoni žijí v tom, kdo nemá slitování. (Pozn. red.)

²²⁸ 26. 2. 1955, -14 °C, jasno. (Pozn. aut.)

²²⁹ S ohledem na následující větu zřejmě ve významu nejsou všichni v Opavě pohřbeni, někteří však ano. (Pozn. red.)

Jan Svoboda, s nímž jsme se už setkali, jak zastupoval A. Karáska v latině, přičemž jsem měl s ním spor.

Jan Svoboda byl Hanák, aspoň mluvil buď po hanácku, anebo s přidechem hanáckým. I to „krále“²³⁰ (kopí) staročeské znělo z jeho úst jinak nežli z našich. Byl štíhlý, a proto se nám zdál vysoký. Měl dlouhé nohy, a když šel – vždy rozvážně – kývala se mu při tom hlava. Byl černovlasý, s černou kozí bradou, dost vyzábělý a hlavně žlutý (to snad od zlosti). Bydlel hned vedle gymnasia, kde v zahradě choval králíky. Měl dcerku Lidunku, o níž nám pořád vykládal. Byl to typ profesora podivína malicherného. Udělal pravidelka českého pravopisu ve verších. Začínalo to: „Dřív, než začnu, milé děti, musím napřed povědětí...“ Nikdy jsem jich neuměl a též chlapcům Mlčochovým, u nichž jsem byl instruktorem, jsem řekl, že to nemusejí umět, jen když znají pravopis (mnoho četli). Oni to řekli Svobodovi, který je učil, a ten na mne zanevřel. Při každé příležitosti, když něco neuměli hoši ve škole, jim říkal (hodně s hanáckým širokým přízvukem): „Běžte si k tomu duchaplnému Englišovi.“ Neměli jsme ho rádi už proto, že jsme vycítili, že je nepřitelem Karáskovým. V jeho hodině jsem si musil přisednout do poslední lavice, protože prý jsem ho rušil svým stálým hlášením (zvedáním ruky). Hodinu staročestiny v sextě jsme nenáviděli: hlavní byla slůvka. Ještě dnes slyším to „krále“, „koblok“ atd. Však jsem to dotáhnul (po výborné známce v kvintě) jen na chvalitebnou. Svoboda chodil na procházku na Těšínskou silnici, která také vedla do Hrabyně a byla mou procházkou, a proto jsem jej častokráte potkával, jak si klátivě (dopředu–dozadu) vykračoval. Vždy jsem měl nějakou obavu před ním. Odešel z Opavy do Německého (nyní Havlíčkova) Brodu a sešel nám z mysli. Až po letech, když jsem byl finančním ministrem a úřadoval jsem v Clam-Gallasově paláci²³¹, hlásil mi jednou vrátný Valášek, takto²³² muž obr, že zde byl nějaký malý mužíček, který se jmenoval prof. Svoboda. Hned jsem nevzpomenul. Mátl mne ten malý scvrklý mužíček, protože se nám, studentům, zdál štíhlý prof. Svoboda vysokým, ale když Valášek doplnil, že prý mne ten prof. Svoboda zná a že mne učil, už jsem byl doma. Už byl pryč, když jsem se vrátil do úřadu, a už nepřišel.

Po jazycích následuje na vysvědčení zeměpis a dějepis. Těm nás učil v primě, sekundě a tercii Augustýn Pirchan. Byl vysoký muž, štíhlý, s černým plnovousem a černými vlasy, odměřený a vždy velmi slušně oblečený. Měl chybu v řeči, koktal. To byla ovšem velká chyba, která u nás budila spíše soucit, jen když byl vyvolán Grygar, který také koktal, a to velmi silně, začalo toto dueto působit komicky. Pirchan měl soucit s Grygarem a napomínal jej, aby se uklidnil a řekl mu pomalu, co sám obtížně žádal. Přitom si natočoval²³³ svůj černý vous na prsty. Byl dosti přísný. Odešel do Holešova, kde se stal ředitelem reálky.

²³⁰ Myšleny králenké slavnosti, což je český lidový svátek spadající do křesťanských letnic. V některých oblastech byly stavěny máje a prováděny různé pastýřské obyčeje spojené s vyháněním dobytka na pastvu. Na Moravě je tento svátek spojen s králenkými slavnostmi dosud. Příkladem je hanácká jízda králů. (Pozn. red.)

²³¹ Barokní stavba v Praze na Starém Městě, v roce 1918 zde umístěno sídlo ministerstva financí, jež se později přesunulo do jiné budovy. V roce 1945 byl palác znárodněn a byl tu zřízen Archiv hlavního města Prahy. Ten se v letech 1990–2017 postupně vystěhoval do nového areálu na Chodovci v Praze 4. Nyní objekt slouží k pořádání konferencí, výstav a dalších společenských akcí. (Pozn. red.)

²³² Patrně se jedná o projev Englišova idiolektu. Srv. „Byl to školník Tesař, takto vyučený křečič.“ „Mluvil jsem v kulochách s poslancem dr. J. Dolanským, advokátem z Brna, takto velmi příjemným a rozumným člověkem, o nějakém problému.“ (Pozn. red.)

²³³ Ve významu natáčel. (Pozn. red.)